

**Київський національний торговельно-економічний університет
Вінницький торговельно-економічний інститут
Кафедра менеджменту та адміністрування**

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на тему:

«Забезпечення дотримання прав і свобод людини в пенітенціарній системі»

(за матеріалами МІНІСТЕРСТВА ЮСТИЦІЇ УКРАЇНИ.

ДЕРЖАВНОЇ УСТАНОВИ «ВІННИЦЬКА УСТАНОВА ВИКОНАННЯ

ПОКАРАНЬ (№1)», м. Вінниця)

Здобувача вищої освіти
II курсу, групи ПУА-21з(м),
спеціальності 281 «Публічне
управління та адміністрування»
освітньої програми «Публічне
управління та адміністрування»
заочної форми навчання

Науковий керівник
к.н.держ.упр., доцент

Гарант освітньої програми
к.н.держ.упр., доцент

Каракулова
Ігоря
Сергійовича

Ніколіна
Ірина
Іванівна

Ніколіна
Ірина
Іванівна

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ РЕГУЛЮВАННЯ ТА ЗАХИСТУ ПРАВ ЗАСУДЖЕНИХ ГРОМАДЯН	6
РОЗДІЛ 2 ОРГАНІЗАЦІЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОТРИМАННЯ ПРАВ І СВОБОД ЛЮДИНИ У ДЕРЖАВНІЙ УСТАНОВІ «ВІННИЦЬКА УСТАНОВА ВИКОНАННЯ ПОКАРАНЬ (№1)»	14
2.1. Правові засади діяльності та організаційно-функціональна характеристика досліджуваного об'єкта	14
2.2. Дотримання прав та обов'язків засуджених громадян в досліджуваній установі виконання покарань	27
РОЗДІЛ 3 ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ ПРОЦЕСУ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОТРИМАННЯ ПРАВ І СВОБОД ЛЮДИНИ У ДЕРЖАВНІЙ УСТАНОВІ «ВІННИЦЬКА УСТАНОВА ВИКОНАННЯ ПОКАРАНЬ (№1)»	36
3.1. Основні напрями удосконалення діяльності досліджуваного об'єкта	36
3.2. Досвід зарубіжних країн щодо вдосконалення забезпечення дотримання прав засуджених та впровадження його в Україні	40
ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ	48
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	51
ДОДАТКИ	

ВСТУП

Актуальність теми. Незалежна Українська держава не може стояти осторонь трансформацій які відбуваються в суспільстві на сучасному етапі. Необхідність до кращих змін потребує і пенітенціарна система України. Проблема захисту прав людини в місцях позбавлення волі є одним з найважливіших завдань.

Пріоритетним напрямком реформування пенітенціарної системи має стати докорінна зміна теперішніх соціально-правових відносин на відносини, орієнтовані на виправлення та ресоціалізацію засуджених, створення диференційованих умов їх тримання залежно від ступеня суспільної небезпеки, віддання переваги заходам стимулювання перед заходами заборони та залякування. Важливим кроком у цьому напрямку став початок реформування пенітенціарної системи у цілому, а також ухвалення Верховною Радою низки законопроектів, що докорінно змінили види заохочень і стягнень та порядок застосування їх до засуджених, створили необхідне правове поле для імплементації пробації в Україні.

Гіпотезою дослідження є припущення, що комплексний аналіз дотримання прав і свобод засуджених громадян в установах виконання покарань дозволить виробити рекомендації щодо удосконалення діяльності пенітенціарної системи щодо забезпечення дотримання прав і свобод людини.

Метою дослідження є аналіз і оцінка дотримання прав і свобод засуджених громадян в державній установі виконання покарання м. Вінниці та надання рекомендацій щодо удосконалення діяльності пенітенціарної системи щодо забезпечення дотримання прав і свобод людини на основі досвіду країн зарубіжжя.

Досягнення зазначеної мети передбачає вирішення наступних завдань:

- дослідити та узагальнити правові та теоретичні засади регулювання захисту прав засуджених громадян;

- здійснити характеристику правових засад діяльності державної установи «Вінницька установа виконання покарань (№1);
- провести організаційно-функціональну характеристику досліджуваного об'єкта, здійснивши аналіз фінансової діяльності державної установи «Вінницька установа виконання покарань (№1) за 20219-2020рр.;
- на основі теоретичних та практичних даних обґрунтувати шляхи удосконалення процесу забезпечення дотримання прав і свобод людини у державній установі «Вінницька установа виконання покарань (№1)».

Об'єктом дослідження є система управління пенітенціарною системою та її установами; відносини, що виникають у процесі дотримання прав між персоналом та ув'язненими.

Предметом дослідження є механізм забезпечення дотримання прав та свобод ув'язнених.

Методи дослідження. Під час дослідження щодо дотримання прав і свобод людини в пенітенціарній системі та виконання поставлених завдань було застосовано наступні методи наукового пізнання:

діалектичний, що дозволив розглянути діяльність установи виконання покарань;

теоретико-логічний – дозволив розкрити питання правового регулювання захисту прав засуджених;

аналізу та синтезу дозволили визначити особливості дотримання прав і свобод людини в пенітенціарній системі.

Інформаційну базу дослідження становлять: Положення про державну устанovu «Вінницька установа виконання покарань (№1)» та її паспорт, Положення про юридичну групу державної установи «Вінницька установа виконання покарань (№1)», баланс та звіт про фінансові результати установи з даними за 2019 і 2020 роки. Законодавчі та нормативні акти, наукові статті вітчизняних авторів з предмету дослідження і міжнародні документи, які ратифіковані Україною.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в обґрунтуванні та систематизації теоретико-правових засад регулювання та захисту прав засуджених громадян.

Практична цінність роботи полягає у розробці рекомендацій щодо удосконалення процесу забезпечення дотримання прав і свобод людини у державній установі «Вінницька установа виконання покарань (№1)».

Окремі положення роботи *апробовано* на X Всеукраїнській студентській науково-практичній конференції «Актуальні проблеми ефективного соціально-економічного розвитку України: пошук молодих» (м. Вінниця, ВТЕІ КНТЕУ 21 квітня 2021 р.) та на VIII Всеукраїнська науково-практична інтернет-конференція «Менеджмент XXI століття: сучасні моделі, стратегії, технології» (м. Вінниця, ВТЕІ КНТЕУ, 8 жовтня 2021 р.). Результати дослідження оприлюднювались в публікаціях:

1. Каракулов І. Роль державної політики у сфері забезпечення прав і свобод людини *Вісник студентського наукового товариства «ВАТРА» Вінницького торговельно-економічного інституту КНТЕУ*. Вінниця: Редакційно-видавничий відділ ВТЕІ КНТЕУ, 2021. Вип. Вип.119. С. 108-116.

2. Каракулов І. Роль державної політики у сфері забезпечення прав і свобод людини. *Менеджмент XXI століття: сучасні моделі, стратегії, технології*. Вінниця: Центр підготовки наукових та навчально-методичних видань ВТЕІ КНТЕУ, 2021. Ч. 1. С. 559- 465.

Кваліфікаційна робота складається із: вступу, трьох розділів, що містять 4 підрозділи, 6 рисунків і 2 таблиць, висновків та пропозицій, списку використаних джерел (усього 50 найменувань) і додатків. Загальний обсяг роботи становить 57 сторінок, з яких основний текст – 50 сторінок, список використаних джерел – 7 сторінок.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ РЕГУЛЮВАННЯ ТА ЗАХИСТУ ПРАВ ЗАСУДЖЕНИХ ГРОМАДЯН

Належні охорона та захист прав громадян, засуджених до позбавлення волі в Україні, потребують їх чіткої правової регламентації, що зумовлює необхідність комплексного наукового аналізу кримінально-виконавчої характеристики законодавства у сфері виконання покарання, включаючи й правові засади з питань процесу забезпечення виконання покарань у виді позбавлення волі на певний строк в Україні.

В умовах сьогодення проблема забезпечення прав людини, засуджених до позбавлення волі, зокрема є універсальною та багатоаспектною. Ця категорія філософська, моральна, політична та юридично значуща як для окремих держав, так і для світового співтовариства, оскільки в будь-якій демократичній державі права та свободи людини й громадянина, їхні обов'язки становлять найважливіший соціальний та політико-правовий інститут, що об'єктивно стає критерієм досягнень суспільства, показником його зрілості та цивілізованості. Утвердження та забезпечення прав і свобод людини проголошено головним обов'язком держави.

Охорона та захист прав громадян, засуджених до позбавлення волі в Україні, потребують чіткої правової регламентації, що зумовлює необхідність комплексного наукового аналізу чинної системи правового забезпечення прав засуджених осіб, а також визначення в ній місця адміністративно-правового регулювання прав громадян, засуджених до позбавлення волі. Посилення уваги до питань дотримання та захисту прав і свобод осіб, засуджених до позбавлення волі в Україні, є одним з найактуальніших завдань в адміністративній галузі права, зокрема щодо питання вдосконалення правових засад діяльності функціонування державних органів влади у сфері регулювання правовідносин у цій сфері, де увагу має бути акцентовано на чіткому визначенні їх правового

статусу, а саме завдань і функцій діяльності, адміністративних повноважень та юридичної відповідальності.

Процес активного реформування національного законодавства в галузі прав людини та його адаптація до сучасних загальноєвропейських стандартів потребує постійного перегляду, аналізу та класифікації нормативних актів у цій сфері, що й зумовлює актуальність публікації.

Нормативно-правове забезпечення прав осіб, засуджених до позбавлення волі, ґрунтується передусім на конституційних засадах. Конституція України є необхідною правовою основою для подальшого розвитку національного законодавства, зокрема в частині забезпечення прав і свобод засуджених осіб. Ключовою конституційною нормою щодо закріплення прав засуджених в Україні є ст. 63 Основного Закону, яка «відкриває для засуджених достатньо широкі можливості щодо реалізації та захисту своїх прав і свобод, водночас вимагає залучення додаткових сил з боку держави та громадянського суспільства для їх реалізації». Засуджений користується всіма правами людини і громадянина, за винятком обмежень, визначених законом і встановлених вироком суду [23].

Відповідно до ч. 1 ст. 7 КВК України, держава поважає та охороняє права, свободи й законні інтереси засуджених, забезпечує необхідні умови для їх виправлення та ресоціалізації, соціальну і правову захищеність та їхню особисту безпеку. Кримінально-виконавчий кодекс України визначає основи правового статусу засуджених, закріплюючи їхні основні права й обов'язки. Аналітики зазначають, що більшість із них співвідносна з положеннями щодо правового статусу засудженого в міжнародних актах, зокрема в частині забезпечення ставлення до засудженого з повагою до його людської гідності; дотримання особистих прав і свобод такої особи; забезпечення умов тримання засуджених прийнятним нормам [39].

У главах Особливої частини КВК України містяться норми, що детальніше визначають правовий статус засуджених до окремих видів кримінальних покарань. Так, основні права й обов'язки осіб, засуджених до позбавлення волі,

закріплено в ст. 107 КВК України. У главі 21 визначено особливості відбування покарання у виді позбавлення волі засудженими жінками й неповнолітніми. У ст. 151 КВК України законодавець деталізує окремі права засуджених до покарання у виді довічного позбавлення волі, урахуваючи специфіку відбування покарання таких осіб [4].

Богатирьов І. Г. вважає, що кримінально-виконавчої системи України, яка врегульована чинним законодавством є своєрідним правовим механізмом, який спроможній забезпечити належні умови виконання і відбування покарання [4].

Цікавим є визначення, наведене Р. Шишкою та О. Шишкою. Вони пишуть, що механізм правового регулювання – це взята у єдності система правових засобів, способів, форм, за допомогою яких здійснюється результативне врегулювання суспільних відносин, задовольняються інтереси суб'єктів права, встановлюється і забезпечується правопорядок [50].

Автори виокремлюють елементи механізму і, що є найбільш важливим, відзначають зв'язок між механізмом правового регулювання і механізмом забезпечення певних прав. Ця обставина є дійсно важливою, оскільки категорії «механізм правового регулювання» і «механізм забезпечення права» не є, на нашу думку, тотожними. Вважаємо, що механізм правового регулювання є більш узагальнюючим поняттям, що охоплює своїм змістом низку правових норм, які визначають правила поведінки, порядок реалізації цих правил, шляхи забезпечення та захисту обов'язків і прав, які випливають із правил поведінки. Підтвердження нашим думкам знаходимо у роботах вищезгаданих авторів – Р. Шишки та О. Шишки. Науковці, зокрема, вказують, що підсистемами такого механізму (механізму правового регулювання) є: механізм реалізації, який включає заходи, спроможні створити умови для реалізації прав і свобод людини [37].

Правову основу забезпечення прав громадян, засуджених до позбавлення волі в Україні, становлять також інші закони України, серед яких слід виокремити: Кримінальний процесуальний кодекс України, до завдань якого належать захист особи, суспільства й держави від кримінальних правопорушень,

охорона прав, свобод і законних інтересів учасників кримінального провадження; Кодекс України про адміністративні правопорушення, завданням якого є охорона прав і свобод громадян, зміцнення законності, запобігання правопорушенням тощо, а також Кодекс законів про працю України, Сімейний кодекс України, інші закони України.

Так, одним з основних у сфері забезпечення прав і свобод осіб, засуджених до позбавлення волі, є Закон України «Про Державну кримінально-виконавчу службу України», що визначає правові засади організації діяльності ДКВС України, її завдання та повноваження. Визначення основних принципів діяльності ДКВС України цілком відповідають міжнародним стандартам у галузі прав людини, а саме: законність, повага й дотримання прав і свобод людини та громадянина, гуманізм, відкритість для демократичного громадського контролю [37].

Для забезпечення прав і свобод осіб, засуджених до позбавлення волі, Закон України «Про соціальну адаптацію осіб, які відбувають чи відбули покарання у виді обмеження волі або позбавлення волі на певний строк» є також важливим. Він визначає загальні засади соціальної адаптації осіб, які відбувають чи відбули покарання у виді позбавлення волі, засади участі в соціальній адаптації цих осіб підприємств, установ та організацій, об'єднань громадян, фізичних осіб, забезпечує правове регулювання відносин, спрямованих на реалізацію такими особами прав, передбачених Конституцією та законами України.

Для регулювання правовідносин щодо забезпечення прав громадян, засуджених до позбавлення волі в Україні, важливе значення мають також програмні документи у сфері захисту прав людини – стратегії, доктрини, концепції та інші документи концептуального спрямування, що визначають загальну спрямованість розвитку національного законодавства в цій сфері, а саме: Концепція державної політики у сфері реформування Державної кримінально-виконавчої служби, у якій було заплановано здійснення організаційних, методичних та інформаційних заходів щодо гуманізації умов

тримання засуджених осіб; Національна стратегія у сфері прав людини та затверджений на її основі План дій щодо її реалізації на період до 2020 р., спрямовані на приведення у відповідність міжнародним стандартам умов тримання під вартою та поводження з особами в інших місцях їх примусового тримання за судовим рішенням або рішенням адміністративного органу.

Концепція реформування (розвитку) пенітенціарної системи України, у якій заплановано приведення умов засуджених осіб у відповідність з вимогами Європейських пенітенціарних правил, створення умов тримання, що не порушують гідність людини, а також недопущення порушень Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод [40].

В умовах євроінтеграційного поступу України проблема дотримання прав засуджених є досить актуальною, оскільки перед державою стоїть питання не лише дотримання їх прав, а і приведення їх до стандартів Європейського Союзу.

Проблема виконання покарання у виді позбавлення волі на певний строк в Україні завжди вважалась актуальною, а тому її дослідженню в різних аспектах та проявах приділено значну кількість праць видатних українських і зарубіжних учених, таких як К. Автухов [1], Є. Бараш [3], І. Богатирьов [4], В. Глушков [9], В. Карелін [19] та інші. У їх працях розглянуто фундаментальні проблеми кримінально-виконавчої теорії і практики, виконання певних видів покарань, різні аспекти карально-виправного впливу на засуджених тощо.

Поняття «виконання покарання» розкриває походження, призначення, становлення, розвиток кримінально-виконавчої системи і діяльності УВП як її підсистеми, відображає якісно-специфічні особливості, своєрідність процесу закономірної зміни, переходу кримінальної відповідальності в стадію виконання покарання. Виконання покарання у виді позбавлення волі на певний строк виступає в значенні кінцевої мети, що визначає позицію і дії адміністрації УВП. Видається, що саме виконання покарання є головним загальним поняттям КВП, яке остаточно встановлює і відображає призначення кримінально-виконавчої системи, що дає уявлення про найбільш істотну ланку, яка пов'язує компоненти діяльності УВП [46].

Як зазначав Я. Конопельський, виконання покарання відображає сутність цієї діяльності, виступає прийомом, способом визначення сукупності специфічних особливостей діяльності з реалізації кари, що дозволяють відрізнити її від інших напрямів діяльності УВП, виступає засобом установлення зовнішніх кордонів діяльності адміністрації УВП як системи. За допомогою поняття «виконання покарання» можливо визначити внутрішні відмітні властивості, якості діяльності УВП з реалізації властивих тому чи іншому заходу державного примусу правообмежень [22].

Ми ж поділяємо думку А. Степанюка, що поняття виконання покарання відображає субстанцію, те, що лежить в основі діяльності УВП. Саме тому, зауважує А. Степанюк, реалізація властивих покаранню правообмежень є необхідною сутнісною, а отже, невід'ємною якістю діяльності УВП, а поняття «виконання покарання» (діяльність з виконання покарання) тісно пов'язане з вирішенням завдання формування теоретичної конструкції КВП, з'ясування сутності діяльності УВП і характеристики змісту виконання окремих видів покарань. Крім того, поняття «виконання покарання» дозволяє пізнати сутність діяльності УВП, процесів виконання-відбування покарань [46].

Цікавими з позиції кримінально-виконавчої науки, зокрема, досліджуваної в цій роботі проблематики, є погляди О. Джужі, який доводив, що наука КВП вивчає, передусім, боротьбу зі злочинністю шляхом виконання покарань, а також соціально-економічні закономірності, які зумовлюють місце й роль цієї діяльності в державі, її принципи та інші положення. Наведений науковий підхід О. Джужі дає підстави розглядати кримінально-виконавчу систему не лише як засіб забезпечення виконання кримінальних покарань, а і як засіб запобігання злочинності. І це дуже важливо в контексті реформування кримінально-виконавчої системи з подальшою її трансформацією в пенітенціарну [26]

У науковій літературі, зокрема в дослідженні В. Павлова, зазначається, що загально визнаним показником виправлення є усвідомлення засудженою особою своєї вини, щире каяття у скоєному, намагання порвати зі злочинним минулим, скупити свою провину. Водночас неправильно ототожнювати каяття і словесне

визнання засудженим справедливості вироку та призначеного покарання. Визнання вини та каяття можна враховувати як ознаки виправлення лише в разі, коли самозасудження є адекватними позитивному сприйняттю акту правосуддя [33].

Вітчизняний учений М. Пузирьов запропонував запровадження до наукового обігу поняття «карально-виправний процес», що реалізовується на виконання мети покарання в аспекті діяльності органів і УВП, а використання поняття «карально-виховний процес» можливе лише в контексті аналізу діяльності радянської виправно-трудової системи [41].

Як зазначив М. Яцишин, термін «відбування покарання» звернений саме до засуджених, які повинні на підставі вироку суду, відповідно до приписів, установлених кримінально-виконавчим законодавством, виконувати покладені на них обов'язки й утримуватися від діянь, заборонених нормами права, включаючи злочинні. Виконання покарання стосується, передусім, відповідних органів, які у своїй діяльності зобов'язані реалізувати весь комплекс правообмежень, передбачених конкретним видом покарання, забезпечити здійснення наданих засудженим прав, виконання покладених на них обов'язків протягом усього строку покарання, встановленого вироком суду [25].

Здійснений аналіз теоретичних та правових засад регулювання та захисту прав громадян, засуджених до позбавлення волі в Україні, дав змогу дійти таких висновків. За роки незалежності в Україні було розроблено та прийнято низку нормативно-правових актів, спрямованих на забезпечення прав осіб, засуджених до позбавлення волі, ефективну реалізацію державної політики у сфері охорони та захисту прав засуджених в Україні. Однак в умовах активного реформування національного законодавства в цій сфері та його адаптації до загальноєвропейських стандартів широким є комплекс питань, які потребують ґрунтовного вдосконалення на законодавчому рівні. Це стосується зокрема розроблення та нормативного закріплення форм і методів адміністративно-правового забезпечення прав засуджених до позбавлення волі, визначення нових організаційних засобів адміністративно-правового забезпечення прав громадян,

засуджених до позбавлення волі, взаємодії між суб'єктами забезпечення прав громадян, засуджених до позбавлення волі, встановлення правових гарантій законності, закріплення нових критеріїв оцінювання ефективності забезпечення прав громадян, засуджених до позбавлення волі, дисципліни та внутрішнього порядку в органах та установах виконання покарань.

РОЗДІЛ 2

ОРГАНІЗАЦІЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОТРИМАННЯ ПРАВ І СВОБОД ЛЮДИНИ У ДЕРЖАВНІЙ УСТАНОВІ «ВІННИЦЬКА УСТАНОВА ВИКОНАННЯ ПОКАРАНЬ (№1)»

2.1 Правові засади діяльності та організаційно-функціональна характеристика досліджуваного об'єкта

Відповідно до Положення про державну установу «Вінницька установа виконання покарань (№1)» (далі - установа виконання покарань, Вінницька установа виконання покарань №1) є державною установою, яка входить до складу Державної кримінально-виконавчої служби України (далі – ДКВС України).

Установа виконання покарань є правонаступником Вінницької установи виконання покарань управління Державної пенітенціарної служби України у Вінницькій області (№1).

Органом управління установи виконання покарань є Міністерство юстиції України. Діяльність установи виконання покарань контролюється та координується Центрально-Західним міжрегіональним управлінням з питань виконання кримінальних покарань Міністерства юстиції (далі - управління) та Департаментом з питань виконання кримінальних покарань.

Управління та контроль за діяльністю установи виконання покарань у сфері ресурсного забезпечення, матеріально-технічних ресурсах, необхідних для здійснення виробничої діяльності, у тому числі комунальних послугах, продуктах харчування та речовому забезпеченні здійснюється державною установою «Генеральна дирекція Державної кримінально-виконавчої служби України».

Установа виконання покарань є юридичною особою, має самостійний баланс, рахунки в установах казначейської служби, печатку із зображенням Державного Герба України і своїм найменуванням.

Установа виконання покарань є бюджетною неприбутковою установою. Місцезнаходження юридичної особи: вулиця Брацлавська, будинок 2, місто Вінниця, Вінницька область, 21001.

Установа виконання покарань у своїй діяльності керується Конституцією України, Кримінальним, Кримінальним процесуальним та Кримінально-виконавчим кодексами України, законами України «Про попереднє ув'язнення», «Про Державну кримінально-виконавчу службу України», «Про оперативно-розшукову діяльність», «Про центральні органи виконавчої влади» «Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві», «Про запобігання корупції» та іншими законами, указами Президента України та проектом Закону про пенітенціарну систему, актами Кабінету Міністрів України, наказами Міністерства юстиції України.

Установа виконання покарань є установою закритого типу та відповідно до діючого законодавства здійснює правозастосовні та правоохоронні функції.

В установі виконання покарань можуть утворюватися:

- 1) слідчий ізолятор;
- 2) сектор максимального рівня безпеки для тримання чоловіків, засуджених до довічного позбавлення волі;
- 3) сектор максимального рівня безпеки для тримання засуджених до позбавлення волі на певний строк, яким визначено відбування покарання у приміщеннях камерного типу;
- 4) арештний дім.

Основними завданнями установи виконання покарань є:

- 1) організація тримання осіб, щодо яких як запобіжний захід обрано взяття під варту або до яких застосовано тимчасовий чи екстрадиційний арешт, та засуджених, вироків щодо яких не набрали законної сили і щодо яких як запобіжний захід обрано тримання під вартою, а також засуджених осіб, які

залишені для роботи з господарського обслуговування та засуджених до арешту (далі - особи, взяті під варту і засуджені);

2) виконання покарань у виді позбавлення волі на певний строк, довічного позбавлення волі;

3) дотримання прав людини і громадянина, реалізація законних прав та інтересів засуджених і осіб, узятих під варту, вимог законодавства щодо виконання і відбування кримінальних покарань.

Установа виконання покарань відповідно до покладених на неї завдань:

1) забезпечує виконання актів амністії та помилування, нормативно-правових актів з питань, що належать до компетенції, а також вироків, постанов і ухвал судів;

2) здійснює у порядку, визначеному нормативно-правовими актами, приймання осіб, узятих під варту і засуджених, їх розміщення у камерах згідно із встановленими вимогами;

3) створює належні умови для тримання засуджених і осіб, узятих під варту, комунально-побутового забезпечення;

4) забезпечує виконання кримінальних покарань у виді позбавлення волі на певний строк, довічне позбавлення волі, а також щодо засуджених, залишених для роботи з господарського обслуговування установи виконання покарань та засуджених до арешту, застосування до них передбачених законом заходів впливу з метою виправлення і ресоціалізації;

5) забезпечує правопорядок, додержання вимог режиму, правил внутрішнього розпорядку в установі виконання покарань і на прилеглий до неї території та вимагає від засуджених і осіб, узятих під варту, інших осіб виконання ними обов'язків, установлених законом;

6) забезпечує безпеку засуджених і осіб, узятих під варту, персоналу та інших осіб, які перебувають на території установи виконання покарань;

7) припиняє адміністративні правопорушення, що посягають на встановлений законодавством порядок і умови виконання та відбування кримінальних покарань; запобігає вчиненню кримінальних правопорушень та

дисциплінарних проступків в установі виконання покарань; приймає і реєструє заяви та повідомлення про кримінальні правопорушення та інші події, своєчасно приймає щодо них рішення;

8) здійснює дії та проводить заходи, у тому числі процесуальні, в межах повноважень, визначених Кримінально-виконавчим, Кримінальним процесуальним кодексами та законами України;

9) здійснює безперервний контроль за станом оперативної обстановки в установі виконання покарань, виявляє причини та умови, що сприяють її ускладненню, а також усунення наслідків надзвичайних подій;

10) взаємодіє із судами системи судоустрою України та органами прокуратури, іншими правоохоронними органами, органами державної влади, місцевого самоврядування, підприємствами, установами та організаціями, державними і громадськими об'єднаннями у питаннях додержання законності, порядку та умов тримання осіб, узятих під варту і засуджених;

11) здійснює переміщення осіб, узятих під варту і засуджених у режимних корпусах та на території установи виконання покарань, під час виводу на господарські роботи, поміщення їх в заклади охорони здоров'я, а також на обмінний пункт залізничної станції для обміну з плановими залізничними вартами Національної гвардії України;

12) у разі створення на території установи виконання покарань діляниць (секторів) забезпечує їх належне функціонування;

13) створює належні умови для надання медичної допомоги засудженим та особам, узятим під варту (додаток А).

Установа виконання покарань з метою організації своєї діяльності:

1) організовує розгляд звернень громадян з питань, що належать до її компетенції, виявляє та усуває причини, що призводять до подання громадянами скарг;

2) забезпечує у межах своїх повноважень реалізацію державної політики стосовно захисту інформації з обмеженим доступом;

3) забезпечує у межах своїх повноважень виконання завдань з мобілізаційної підготовки та мобілізації;

4) організовує роботу з укомплектування, зберігання, обліку та використання архівних документів (додаток А)

Установу виконання покарань очолює начальник, який призначається та звільняється з посади Міністром юстиції України у встановленому законодавством порядку.

Начальник установи виконання покарань має першого заступника начальника установи з нагляду і безпеки, охорони та оперативної роботи, а також трьох заступників:

1. з відділу охорони;
2. по роботі з персоналом;
3. з питань залучення до праці та трудової адаптації. (рис. 2.1)

Перший заступник та заступники начальника установи виконання покарань призначаються і звільняються з посад начальником установи виконання покарань за погодженням начальника управління та заступника Міністра юстиції України, який спрямовує та координує діяльність органів і установ ДКВС України.

Також у діяльності державної установи «Вінницька установа виконання покарань (№1)» функціонують відділи:

- соціально-виховної та психологічної роботи;
- комунально-побутового забезпечення;
- режиму та охорони;
- оперативний;
- роботи з персоналом;
- фінансовий;
- юридична група;
- виробнича майстерня.

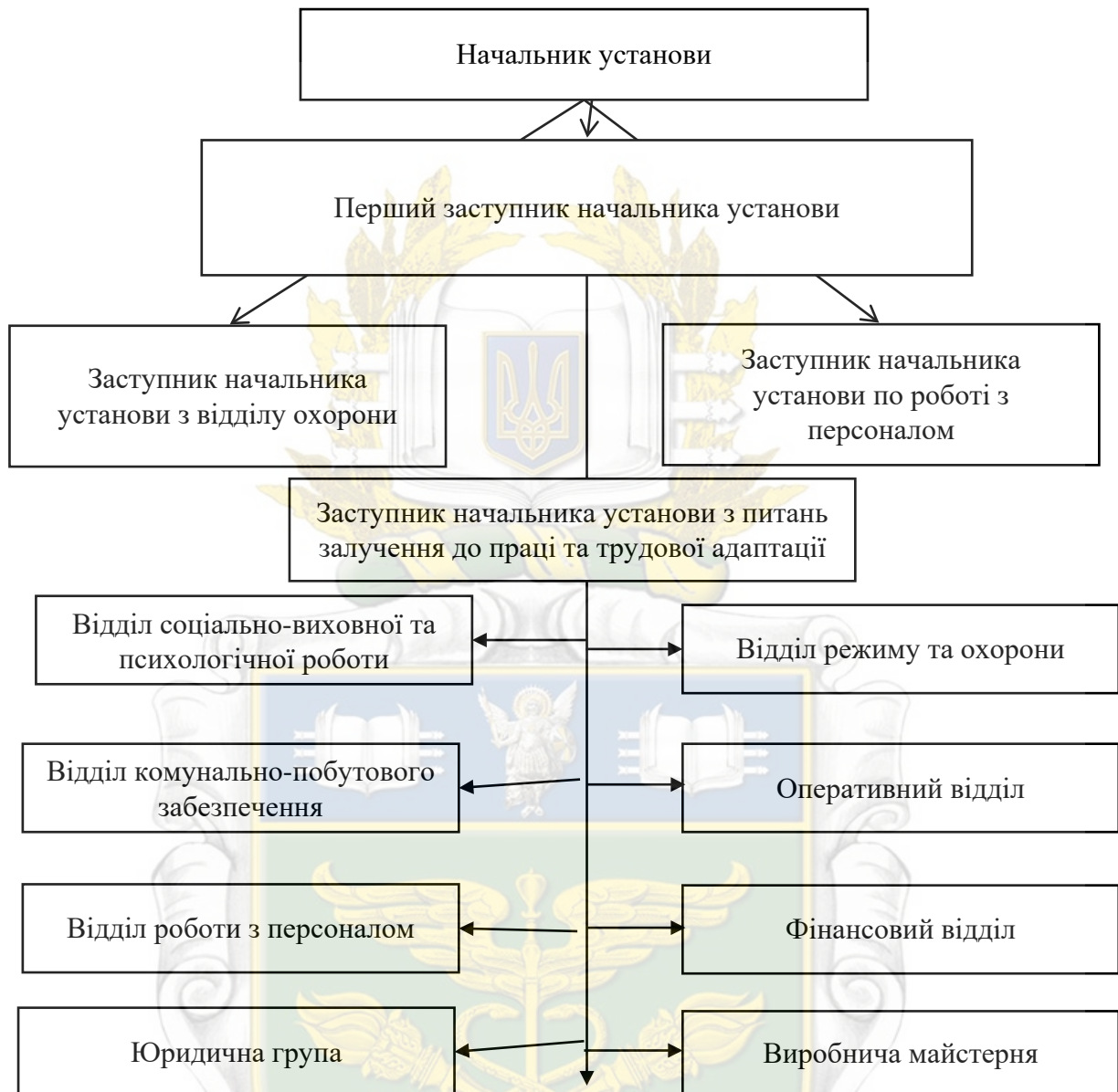

Рисунок 2.1 – Організаційна структура Вінницької установи виконання покарань №1

У державній установі «Вінницька установа виконання покарань (№1)» чисельність адміністрації середнього і старшого начальницького складу складає 67 осіб, рядового та молодшого – 177 осіб. Структура та штат установи виконання покарань затверджується Міністерством Юстиції України, а кошторис та штатний розпис – управлінням.

Відповідно до організаційної структури установи неабияку важливість відіграє юридична група державної установи «Вінницька установа виконання

покарань (№1)». У своїй діяльності вона керується Конституцією та законами України, указами Президента України і постановами Верховної Ради України, а також положенням затвердженим наказом державної установи Вінницької установи виконання покарань (№1).

Згідно положення основними завданнями юридичної групи є організація правової роботи, спрямованої на правильне застосування, неухильне додержання та запобігання невиконанню вимог актів законодавства, інших нормативно-правових актів Міністерства юстиції України, а також структурними підрозділами установи, їх керівниками та персоналом під час виконання покладених на них завдань і функціональних обов'язків, а також представництво інтересів цих органів і установ в судах.

Юридична група підпорядковується начальнику установи або першому заступнику начальника установи. Порядок взаємодії юридичної групи з іншими структурними підрозділами установи визначається начальником установи.

У 2004 році свою діяльність розпочало Державне підприємство «Підприємство Вінницької установи виконання покарань (№1)», яке було засноване на державній власності і входило до сфери управління Державної пенітенціарної служби України, яка є його засновником. Підприємство було створене з метою залучення засуджених, які відбувають покарання у Вінницькій установі виконання покарань №1, до суспільно-корисної праці. Виробничо-господарська діяльність підприємства до 2012 року здійснювалась згідно Статуту Державного підприємства Вінницької УВП №1.

У зв'язку із відсутністю в установі засуджених до тюремного ув'язнення, недостатнім надходженням грошових коштів для забезпечення нормального функціонування підприємства, недопущення зростання заборгованості по податку на додану вартість та відповідно до захищених в ДПтС України показників діяльності підприємств установ в 2012 році, вирішено питання щодо призупинення діяльності підприємства Вінницької УВП №1 та переведення діяльності на майстерню установи.

Відповідно до наказу Міністерства юстиції України від 22.03.2012 року №442/5 «Про затвердження Положення про майстерню установи виконання покарань, слідчого ізолятора» та з метою забезпечення реалізації права засуджених на працю; навчання засуджених виробничим професіям та отримання додаткового джерела фінансування для забезпечення життєдіяльності установи, наказом управління Державного департаменту України з питань виконання покарань у Вінницькій області №109 від 03.09.2009 року створено майстерню державної установи «Вінницька установа виконання покарань (№1)».

У відповідності до штатного розпису у виробничій майстерні установи укомплектовані наступні посади: помічник начальника установи (з питань залучення до праці та трудової адаптації), начальник виробничої майстерні.

До виробничої майстерні державної установи «Вінницька установа виконання покарань (№1)» відносяться: дільниця по виготовленню сувенірних виробів у камерних приміщеннях; дільниця по поклейці мішків паперових у камерних приміщеннях; та дільниця по пошиву швейних виробів.

Відповідно до статті 89 КВК України та статті 16 Закону у Вінницькій установі виконання покарань №1 працюють засуджені до позбавлення волі, яких залишено в установі для роботи з господарського обслуговування установи та особи, узяті під варту, з дозволу слідчого або суду, які здійснюють кримінальне провадження. Залучення засуджених до праці проводиться на підставі трудових договорів та договорів цивільно-правового характеру. До робіт з господарчого обслуговування установи на договірних засадах залучено 36 засуджених, ще 41 засуджений до довічного позбавлення волі працюють різноробочими в майстерні. Двоє засуджених працюють в їдальні для працівників установи, яка працює на господарчому розрахунку, трудові відносини з цими засудженими не було оформлено. Також усім засудженим не надають копії трудових договорів.

Великі зміни відбулись в пенітенціарній системі протягом 2019-2021 років, які вплинули на діяльність усіх установ виконання покарань:

- розширено перелік дозволених предметів, продуктів харчування і техніки для засуджених (планшети, мультиварки, холодильники, крупи та макаронні вироби тощо);
- засудженим надано можливість користування Інтернетом з використанням планшетного комп'ютера;
- ув'язненим дозволено користування IP-телефонією та інтернетом;
- наповнено даними реєстр засуджених та осіб, узятих під варту;
- не дивлячись на складність виклику COVID-19 для всього світу, було не допущено масове поширення корона вірусу у місцях несвободи, а саме - розпочато вакцинацію співробітників, засуджених та осіб, узятих під варту;
- врегульовано доступ до побачень, з метою захисту засуджених;
- впроваджено 5 пілотних проєктів в частині впровадження замісної підтримуючої терапії для засуджених;
- розроблено та впроваджуються корекційні програми для роботи із засудженими;
- створено практичний інструмент для роботи психологів - «Робочу книгу психолога установ ДКВС України».

Вінницька установа виконання покарань утримується за рахунок коштів державного бюджету та інших джерел, не заборонених законодавством.

Фінансовий аналіз наведено на основі звітності Вінницької установи виконання покарань №1 за 2019-2020 рр. У таблиці 2.1 наведено аналіз активів установи виконання покарань за 2019-2020 роки. Спостерігається посилення господарського потенціалу, на що вказує збільшення суми активів на 11,7%. Тобто збільшується обсяг наявного у розпорядженні майна. Доходи зростають більш швидко, ніж активи – це вказує на підвищення ефективності управління обмеженим обсягом доступних ресурсів. Збільшення суми балансу зумовлене зростанням нефінансових активів (+12,34%). На рисунку 2.2. наведено динаміку активів за 2019-2020 роки.

Таблиця 2.1 – Зведені дані активів Вінницької установи виконання покарань №1 у 2019-2020 рр., грн.

Показник	2019	2020	Абс. відхил., +,-	Відн. відхил., %
Основні засоби	8 483 465	9 245 821	762 356	8,99
Запаси	3 065 520	3 757 214	691 694	22,56
Нефінансові активи	12 070 890	13 560 055	1 489 165	12,34
Фінансові активи	362 599	328 786	-33 813	-9,33
Активи	12 435 891	13 891 194	1 455 303	11,7

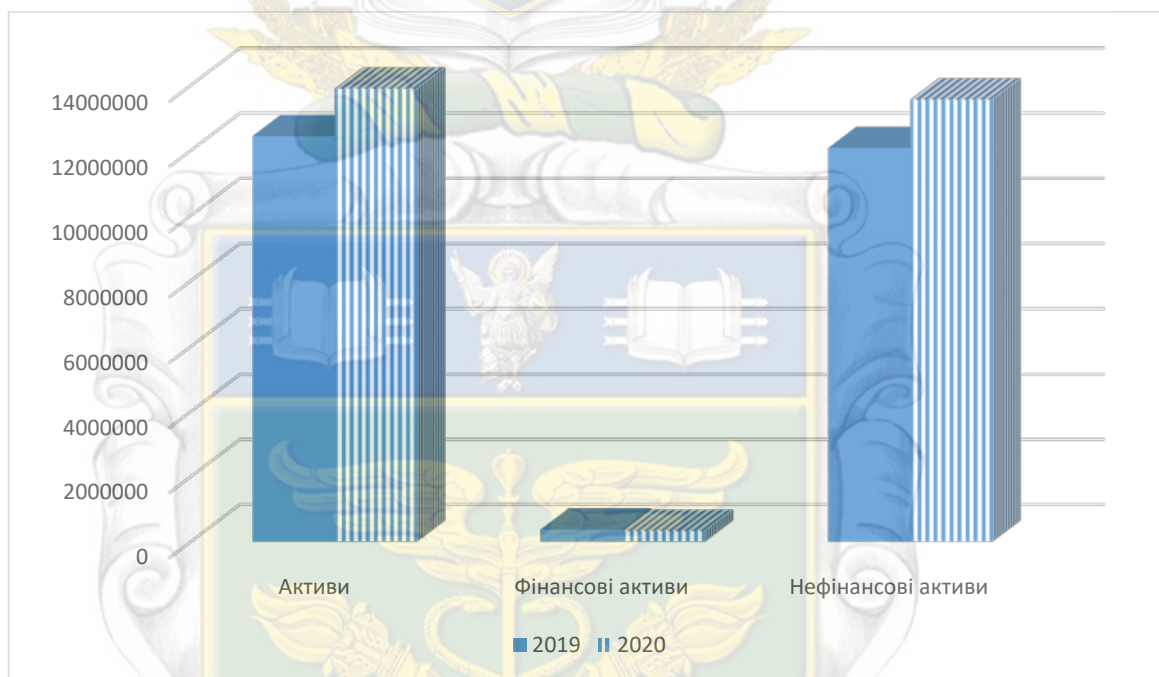

Рисунок 2.2 - Динаміка активів Вінницької установи виконання покарань №1 у 2019-2020 рр., грн.

У таблиці 2.2 проаналізовано пасиви установи за 2019-2020 роки. Згідно даних, можна зробити висновок, що збільшується сума наявних джерел фінансування для залучення активів, це зумовлено зростанням власного капіталу (+1,98%) і зобов'язань (+67,57%). А також 9,16% становить внесений капітал, 96% становлять поточні зобов'язання за внутрішніми розрахунками, 11,7% - баланс Вінницької установи виконання покарань №1 у 2019-2020 рр.

Таблиця 2.2 – Аналіз пасивів (джерел фінансування активів) Вінницької установи виконання покарань №1 у 2019-2020 рр., грн.

Показник	2019	2020	Абс. відхил., +,-	Відн. відхил., %
Внесений капітал	15 216 178	16 609 417	1 393 239	9,16
Власний капітал	10 593 159	10 803 363	210 204	1,98
Поточні зобов'язання за внутрішніми розрахунками	1 326 340	2 599 499	1 273 159	95,99
Зобов'язання	1 842 732	3 087 831	1 245 099	67,57
Баланс	12 435 891	13 891 194	1 455 303	11,7

На рисунку 2.3 зображено фінансові результати Вінницької установи виконання покарань №1 за 2019-2020 роки. Сума чистого збитку у 2020 році становить 1 041 591 грн, що вказує на деградацію та недостатню якість поточної бізнес-моделі.

Рисунок 2.3 - Динаміка фінансових результатів Вінницької установи виконання покарань №1 у 2019-2020 рр., грн.

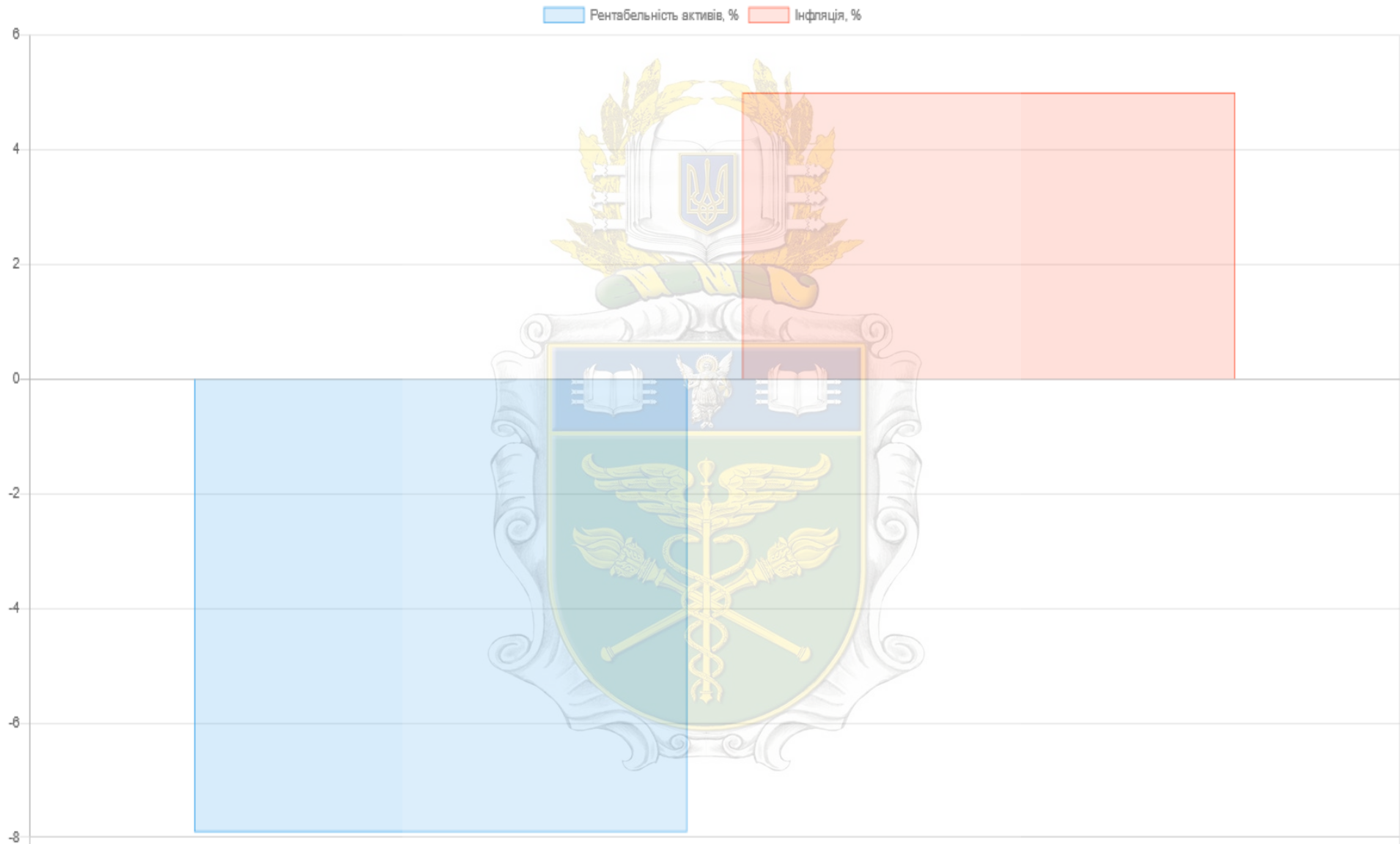

Рисунок 2.4 - Співставлення рентабельності активів Вінницької
установи виконання покарань №1 у 2019-2020 рр.,%

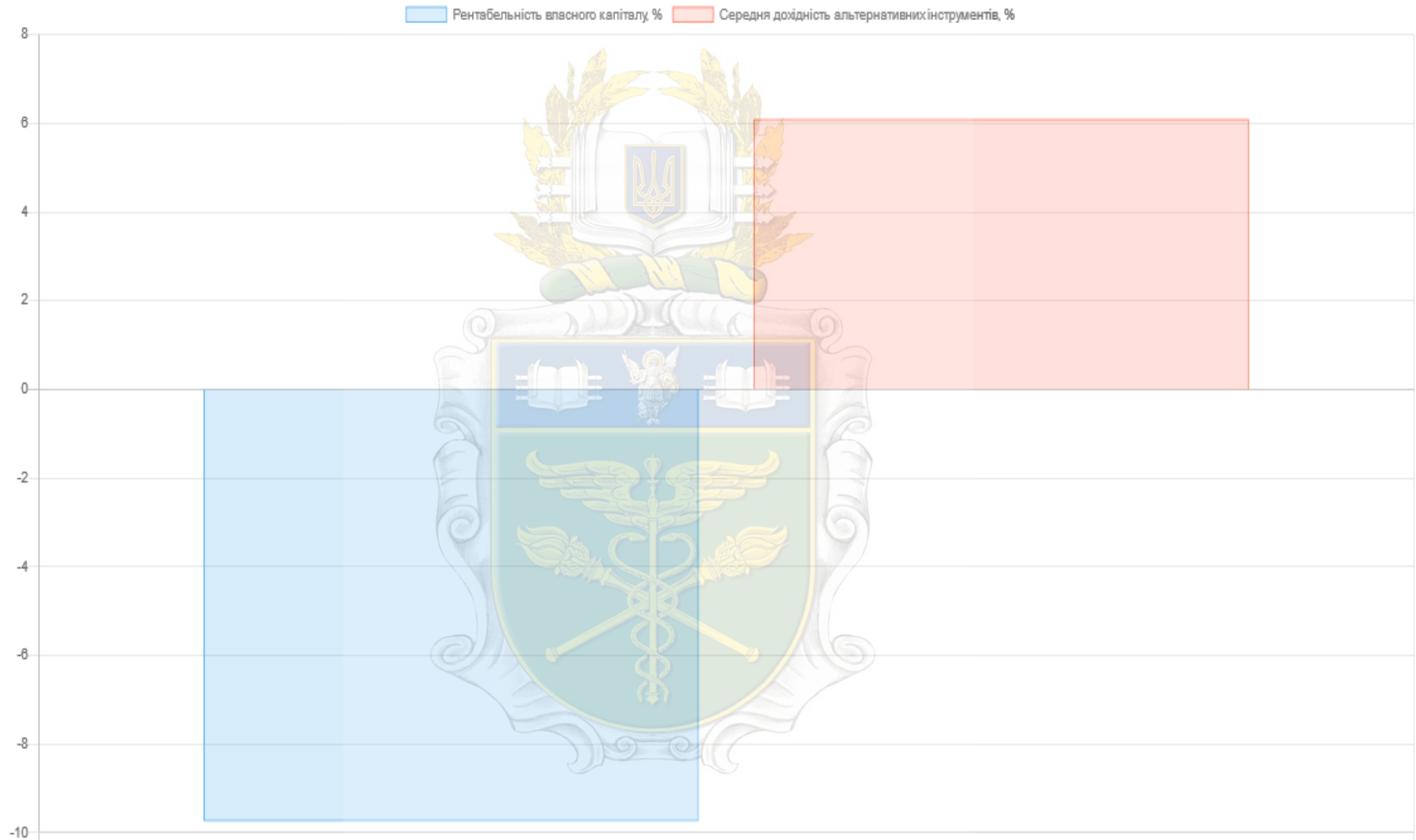

Рисунок 2.5 - Співставлення рентабельності власного капіталу Вінницької установи виконання покарань №1 у 2019-2020 рр., %

Отже, згідно таблиць 2.1 та 2.2 робимо висновок, що збільшується обсяг наявного у розпорядженні майна. Доходи зростають більш швидко, ніж активи – це вказує на підвищення ефективності управління обмеженим обсягом доступних ресурсів, а також збільшується сума наявних джерел фінансування для залучення активів, що зумовило зростанням власного капіталу і зобов'язань.

Згідно фінансової звітності ми розрахували рентабельність активів у 2020 році. На рисунку 2.4 відображено низьку інфляцію, що свідчить про реальне знецінення вартості наявних у Вінницької установи виконання покарань №1 активів. Рентабельність активів становить -7,91%, а інфляція 5%.

Для визначення привабливості Вінницької установи виконання покарань №1 як об'єкту інвестування ми співставили рентабельність альтернативних напрямків вкладення капіталу власниками та рентабельність власного капіталу (рис. 2.5). Показник рентабельності доходів показує від'ємні значення у 2020 році. Такі данні вказують на необхідність подальшого пошуку можливостей для скорочення витрат задля забезпечення функціонування Вінницької установи виконання покарань №1.

2.2 Дотримання прав та обов'язків засуджених громадян в досліджуваній установі виконання покарань

Загальна кількість ув'язнених у Вінницькій установі виконання покарань (№1) станом на жовтень 2021 року становить 1091 осіб, з них:

- 723 особи слідчо-заарештовані;
- 368 осіб засуджені довічно.

Основні права та обов'язки засуджених розміщені на інформаційному стенді у відділенні соціально-психологічної служби. Якщо в установі відбувають покарання засуджені іноземці або особи без громадянства, основні права та обов'язки засуджених додатково перекладені офіційними мовами Організації

Об'єднаних Націй та розміщені на інформаційному стенді у відділенні соціально-психологічної служби.

Стаття 21 Конституції України наголошує, що усі люди є вільні і рівні у своїй гідності та правах. Права і свободи людини є невідчужуваними та непорушними. Немає різниці між людиною засудженою чи не засудженою. Про це йдеться у статті 63, яка наголошує, що засуджений користується всіма правами людини і громадянина, за винятком обмежень, які визначені законом і встановлені вироком суду.

Аналогічна норма закріплена у статті 7 Кримінально-виконавчого кодексу України, саме тому обмеження прав в'язнів конкретизуються нормами кримінально-виконавчого законодавства. Так, під час відбування покарання у вигляді позбавлення волі:

- обмежена дія статті 31, яка гарантує таємницю листування, телефонних розмов, телеграфної та іншої кореспонденції. Під час відбування покарання засуджений зможе телефонувати тільки під контролем адміністрації. Він не зможе телефонувати іншим засудженим, які теж відбувають покарання в колоніях, але зможе писати їм листи, з дозволу адміністрації установи. Листи до засуджених, які знаходяться в інших колоніях, будуть переглядатися адміністрацією;

- обмежена дія статті 33, яка гарантує свободу пересування, вільний вибір місця проживання, право вільно залишати територію України. Під час відбування покарання засуджений не має права залишати межі колонії без законних підстав;

- обмежена дія статті 34, яка гарантує право вільно збирати, зберігати, використовувати і поширювати інформацію усно, письмово або в інший спосіб — на свій вибір. Під час відбування покарання засуджений може зберігати лише підручники і навчальне приладдя, літературу та періодичні видання, зокрема релігійного змісту (до 10 примірників), письмовий папір, зошити, олівці, авторучки, чорнило, стержні, конверти, марки, листівки;

- обмежена дія статті 36, яка гарантує право на свободу об'єднання у політичні партії та громадські організації. Під час відбування покарання засуджений може брати участь у роботі самодіяльних організацій та гуртків, що створені в колонії. Водночас засуджені, які входять до складу самодіяльних організацій, не користуються додатковими пільгами і не звільняються від основної роботи;

- обмежена дія статті 38, яка гарантує право брати участь в управлінні державними справами, у всеукраїнському та місцевих референдумах, вільно обирати і бути обраними до органів державної влади та органів місцевого самоврядування. Під час перебування в установі виконання покарань засуджений не має права голосу на місцевих виборах, але може обирати Президента та депутатів Верховної Ради України;

- обмежена дія статті 39, яка гарантує право збиратися мирно, без зброї і проводити збори, мітинги, походи і демонстрації. Під час відбування покарання засуджений немає права самовільно залишати призначену для перебування ізольовану територію, приміщення або визначене місце роботи;

- обмежена дія статті 41, яка гарантує право володіти, користуватися і розпоряджатися своєю власністю, результатами своєї інтелектуальної, творчої діяльності. Під час відбування покарання засудженому заборонено придбавати, виготовляти, зберігати і використовувати гроші, цінності, предмети, речі, речовини і вироби, заборонені до використання в установі, а також заборонено продавати, дарувати предмети, вироби і речі якими він користується.

- обмежена дія статті 44 яка гарантує тим, хто працює, право на страйк для захисту своїх економічних і соціальних інтересів. Засуджений не має права припиняти роботу з метою вирішення трудових та інших конфліктів.

Ув'язнені і засуджені, які тримаються у слідчому ізоляторі, користуються всіма правами людини та громадянина, передбаченими Конституцією України, за винятком обмежень, визначених законодавством України і встановлених ухвалою слідчого судді (суду) або вироком суду. Ув'язнені тримаються у

слідчому ізоляторі в порядку, передбаченому Законом України «Про попереднє ув'язнення» та Правилами внутрішнього розпорядку слідчих ізоляторів.

Не допускається надання будь-яких пільг чи переваг ув'язненим і засудженим, які тримаються у СІЗО, залежно від їх расової, національної приналежності, ставлення до релігії, майнового стану, політичних поглядів та колишніх заслуг.

Одним із важливих аспектів дотримання прав засуджених громадян є отримання належної медичної допомоги. Під правом ув'язнених на медичну допомогу запропоновано розуміти систему заходів оздоровчого, лікувального, профілактичного, діагностичного та реабілітаційного характеру, що надається в порядку і на умовах, передбачених національним законодавством, особам, які визнані у судовому порядку винними у вчиненні злочину або щодо яких вироком суду передбачено тримання під вартою до набуття ним законної сили як повноправних членів суспільства.

У межах об'єкту дослідження кваліфікаційної роботи виявлено, що існують численні проблеми такі як:

1. неукomплектованість - відсутність начальника медичної частини та лікаря-інфекціоніста;
2. низька якість медичного обслуговування;
3. неналежний стан протиепідемічної та лікувально-діагностичної роботи;
4. приховування фактів отримання засудженими та ув'язненими тілесних ушкоджень під час перебування в установі;
5. ігнорування вимог лікарів щодо здійснення додаткових обстежень осіб, які утримуються в ізоляторах тимчасового тримання;
6. неналежне забезпечення безперервності лікування препаратами замісної підтримувальної терапії;
7. неналежне ведення медичної документації – до карти пацієнта не додаються довідки про тілесні ушкодження та фото.

За 2020–2021 роки було зафіксовано 33 виклики швидкої допомоги, 25 випадків тілесних ушкоджень, 4 випадки застосування спецзасобів, 9 померлих. 20 осіб перебувало в тимчасових (транзитних) камерах.

Відповідно до захворюваності гострою хворобою COVID-19 до постанови Кабінету Міністрів України було внесено зміни щодо надання тривалих побачень засуджених та ув'язнених з родичами, а саме:

- якщо засуджений не менш як за 14 днів до тривалого побачення отримав повний курс вакцинації від COVID-19 та родич має сертифікат про повну вакцинацію, після тривалого побачення засуджені протягом 14 днів перебувають у приміщеннях для ізоляції, де їм на 12-й день ізоляції (за наявності ознак на інфікування COVID-19) обов'язково проводиться тестування на COVID-19, тестування на COVID-19 проводиться на 12-й день після тривалого побачення (за наявності ознак на інфікування COVID-19) безкоштовно;

- якщо засуджений та його родич не отримали повний курс вакцинації від COVID-19, та не мають сертифікатів про повну вакцинацію, родич має пройти тестування методом ПЛР та оплатити тестування для засудженого або ув'язненого, тестування засудженого на COVID-19 проводиться по закінченню ізоляції за 14 днів після побачення.

Станом на жовтень 2021 року у медичній частині на стаціонарному лікуванні перебувало 14 осіб. З діагнозом ВІЛ/СНІД виявлено 40 осіб, з них 38 отримують антиретровірусну терапію. Хворих на гепатит 29 осіб, з них 14 хворих отримали терапію, інші чекають надходжень. 4 особи з активною формою туберкульозу необхідними ліками забезпечені. Під час пандемії гострої респіраторної хвороби COVID-19 захворіли 2 ув'язнених і 22 співробітники, було зроблено близько 300 швидких тестів на виявлення хвороби COVID-19.

Варто відзначити наявність новітнього рентген-апарату в медичній частині. Також великою перевагою є те, що всі ув'язнені проходять мобільний діагностичний комплекс IDIS, що забезпечує діагностику функцій та періодичний нагляд за пацієнтом в процесі лікування або реабілітації.

Вінницька установа виконання покарань №1 є найбільшою в Україні за кількістю засуджених довічно, при цьому виконує функції слідчого ізолятора. Довічне позбавлення волі – це найвища міра кримінального покарання в Україні, що прийшла на заміну смертній карі. Призначається лише у виняткових випадках, здебільшого за скоєння вбивств двох і більше осіб з особливою жорстокістю. Після скасування смертної кари в 1999 році суди кожного року ухвалювали до 100 вироків у вигляді довічного позбавлення волі. З часом цей показник зменшився майже в десять разів.

В досліджуваній установі засуджені довічно утримуються в маломісних камерах, а після відбуття п'яти років можуть бути переведені до багатомісних камер з покращеними умовами утримання.

Варто зауважити, що в нашій країні протягом одинадцяти років відсутня будь яка правова процедура перегляду судових рішень, що викликають розумний сумнів щодо своєї справедливості. Враховуючи майже нульовий відсоток виправдувальних вироків, можна припустити, що велика кількість людей відбувають найвищу міру покарання – довічне позбавлення волі – за такими судовими рішеннями.

Як згадувалось вище Вінницька установа виконання покарань №1 має найбільшу кількість осіб які отримали довічне ув'язнення. Більше 5 осіб які відбувають довічний термін покарання в цій колонії протягом багатьох років неодноразово намагаються домогтися перегляду власних кримінальних вироків.

Уповноважений Верховної Ради з прав людини Ніна Карпачова з трибуни Верховної Ради двічі закликала народних обранців до певних дій щодо виправлення критичної ситуації в країні, коли попри очевидні факти невинуватості людини, законодавство не передбачає процедури перегляду вироку.

Одним серед довічно засуджених, якого моніторингова група ХПГ захищає багато років, є Ігор Трубіцин який був засуджений до розстрілу, 27 років відбуває довічний термін покарання. Не зважаючи на це багато років присвятив випуску християнської міжконфесійної газети «Узник», яка друкується на

російській і українській мовах та розповсюджується по місцях позбавлення волі в цілому світі. Засуджений – головний редактор цієї газети. П'ять разів Ігор Трубіцин звертався до різних Президентів із клопотанням про помилування. Адміністрація колонії також підтримує, а останнього разу за звільнення Трубіцина клопотала Уповноважений Верховної Ради з прав людини Людмила Денісова, два народні депутати. Комісія при Президенті України з питань помилування ухвалила рішення про помилування Трубіцина, але Президент указ про помилування не підписав.

Згідно візиту громадської організації «Харківська правозахисна група» 6 липня 2021 року, у складі члена громадської ради при Міністерстві Юстиції Сергія Зуйкова та журналіста Інформаційного бюлетеню «Права людини» до Вінницької установи виконання покарань № 1, було виявлено значні недоліки, а саме [21]:

- у транзитних камерах було велике скупчення людей, недостатньо освітлення, відсутній доступ до питної води;
- в оглянутих двох камерах для слідчо-заарештованих була велика скупченість людей, незадовільне освітлення, відсутність питної води, занедбані матраци;
- у камері для дисциплінарно покараних спальне ліжко в денний період було не закрито.

В результаті моніторингового візиту ГО «Харківська правозахисна група» зробила наступні висновки [21] :

- установа перебуває в занедбаному стані. Більшість приміщень потребують капітального ремонту;
- деякі приміщення потребують додаткового освітлення;
- усі приміщення для ув'язнених не забезпечені доступом до питної води;
- багато приміщень з пошкодженою каналізацією;
- в установі утримується понад тисяча ув'язнених, кількість персоналу відносно до цієї кількості дуже мала.

Під час візиту ГО «Харківська правозахисна група» було перевірено чи дотримуються обов'язків засуджені до позбавлення волі:

- засуджені дотримуються норм, які визначають порядок і умови відбування покарання, розпорядок дня колонії, персоналом колонії та іншими особами;
- частково утримують в чистоті та порядку приміщення, але дбайливо ставляться до майна колонії і предметів, якими вони користуються при виконанні дорученої роботи, здійснюють за ними належний догляд і використовують їх тільки за призначенням;
- виконують встановлені законодавством вимоги персоналу колонії;
- виконують необхідні роботи по самообслуговуванню, благоустрою колонії;
- частково дотримуються санітарно-гігієнічних норм;
- дотримуються вимог пожежної безпеки і безпеки праці;
- виконують встановлені законодавством обов'язки громадян України, більшість додержуються правил поведінки, які передбачені для засуджених, але не посягають на права і свободи, честь і гідність інших осіб;
- носять одяг встановленого законодавством зразка та нагрудні знаки, затверджені зразками поіменної картки та нагрудного розпізнавального знака для засуджених;
- ввічливо ставляться до адміністрації та персоналу, інших осіб, які відвідують установи виконання покарань, а також до інших засуджених;
- з'являються за викликом адміністрації органів.

Правова допомога засудженим та ув'язненим стала доступнішою, зокрема:

- подовжено час відвідування установи захисниками у кримінальному провадженні, адвокатами, законними представниками, які представляють особу під час розгляду справ – з 8 до 20;
- стало можливе надання невідкладної правової допомоги у вихідні, святкові або неробочі дні;

- забезпечено можливість спілкування у приміщенні без суцільного розмежувального скла;
- надано можливість отримання правової допомоги під час лікування у стаціонарних закладах охорони здоров'я;
- аудіофіксація побачення із захисником забороняється;
- відеофіксація здійснюється у спосіб, що унеможливорює фіксацію змісту документів, та змісту розмови ув'язненого і засудженого із захисником.

20 червня 2021 року у Вінницькій установі виконання покарань №1 презентували платну камеру для тих, хто перебуває у слідчому ізоляторі. Це експериментальний проєкт тривалістю в два роки, який має «довести або заперечити життєздатність ідеї забезпечення нормальних умов перебування всім ув'язненим при обмеженому державному фінансуванні». Зовні камера схожа на номер у хостелі, з усіма зручностями та задовільним ремонтом.

Одна доба перебування у такій камері у коштує 586,00 грн, тиждень – 2095,00 грн, місяць – 3123,00 грн. Платна камера у Вінницькому СІЗО середньої вартості, якщо порівнювати зі слідчими ізоляторами у м. Чернівці (за місяць з однієї особи 2508,00 грн), м. Житомир (за місяць з однієї особи 3940,00 грн) та м. Хмельницький (за місяць з однієї особи 4 910, 00 грн). Вартість перебування у камері не відрізняється від інших обласних центрів, є три різні ставки: за день, тиждень чи місяць, але у м. Київ ціна зовсім інша – 12 000 грн на місяць.

На ремонт камери пішло близько 100 тисяч гривень. В майбутньому, якщо буде попит на платну камеру, у СІЗО планують зробити ще дві таких. Заяви на перебування у платній камері в слідчому ізоляторі надходять від початку її відкриття. Всі гроші надходять до Спецфонду та надалі будуть використовуватися на покращення умов інших камер. Ще однією перевагою є те що за допомогою платних камер вдасться мінімізувати ризик щодо корупції, тому що раніше за кращу камеру платили неофіційно.

Таким чином, безкоштовні камери терміново потребують поліпшення умов. Міністр Юстиції України має надію, що одна з можливостей генерації додаткового прибутку – це платні камери у СІЗО.

РОЗДІЛ 3

**ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ ПРОЦЕСУ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
ДОТРИМАННЯ ПРАВ І СВОБОД ЛЮДИНИ У ДЕРЖАВНІЙ УСТАНОВІ
«ВІННИЦЬКА УСТАНОВА ВИКОНАННЯ ПОКАРАНЬ (№1)»**

3.1. Основні напрями удосконалення діяльності досліджуваного об'єкта

До основних напрямів удосконалення діяльності державної установи «Вінницька установа виконання покарань» (№1) задля покращення дотримання прав засуджених громадян можна виділити:

1. Житлові умови осіб які відбувають покарань, до них належать:

- житлова площа засудженого. За фактом розмір житлового місця становить 2,5 м², хоча норма КЗК – 4 м²;

- прогулянкові дворики. Було виявлено недостатні розміри для нормального виконання фізичних вправ, за зовнішнім виглядом вони нагадують камери тільки без стелі. За вимогами «Європейського комітету з запобігання катуванням, не людському або такому, що принижує гідність поведженню чи покаранню» конструкція двориків передбачає лише «вид на небо», також дворики повинні мати накриття у разі опадів;

- зовнішній вигляд кімнат, де відбувають покарання засуджені особи. Як було зазначено у другому розділі дипломної роботи – більшість приміщень потребують капітального ремонту, також до цього питання відноситься неналежне освітлення та відсутність доступу до питної води у камерах. Рекомендуємо від імені начальника установи звертатись з листами до Міністерства юстиції з проханням виділити кошти для ремонту приміщень. В іншому випадку – потрібно продовжувати використовувати платну послугу з надання поліпшених побутових умов у слідчих ізоляторах. За інформацією Міністерства юстиції станом на 9 березня 2021 року майже 2,8 млн. сплачено в

рамках експериментального проєкту «Платні камери в СІЗО», за рахунок яких відремонтовано 39 безкоштовних камер на 280 місць.

2. Рекомендуємо збільшити кількість персоналу. Оскільки в установі утримується понад тисяча ув'язнених, кількість персоналу відносно до цієї кількості дуже мала. Також необхідно доукомплектувати штат Вінницької установи виконання покарань №1, а саме: призначити начальника медичної частини та кваліфікованого лікаря-інфекціоніста.

3. Контакт з зовнішнім світом осіб, взятих під варту (листування, побачення та телефонні дзвінки).

КЗК рекомендує, щоб засуджені до довічного позбавлення волі мали право на таку ж кількість побачень, як і інші засуджені, які тримаються в умовах мінімального рівня безпеки. При цьому, як і інші засуджені, довічники повинні мати право на отримання короткострокових побачень у відкритих умовах, тобто без перегородки. Винятки з цього правила допускаються на підставі індивідуальної оцінки ризиків. Також засуджені до довічного позбавлення волі повинні мати право на контакти з іншими засудженими до довічного позбавлення волі, в тому числі під час прогулянок.

Міністерство Юстиції України запустили нову послугу для ув'язнених – платні телефонні розмови та користування мережею Інтернет (з обмеженням контенту). Усі розмови ув'язнених будуть автоматично записуватись.

Метою цього нововведення є:

- надання можливості ув'язненим спілкуватися з рідними (надважливо для ресоціалізації);
- запобігання корупції на «контрабандних» телефонах;
- поповнювання коштів спецфонду;
- забезпечення дотримання прав людини;
- зменшення попиту на фізичні побачення, що важливо з міркувань боротьби під час пандемії гострої респіраторної хвороби COVID-19.

Нижче наведено тарифи на користування мережею Інтернет та телефонних розмов у різних виконавчих установах де впроваджена ця функція (рис. 3.1).

За порівнянням вартості найближчих областей ДУ «Житомирська установа виконання покарань (№ 8)», де вартість телефонних розмов на місяць становить 690 грн., а користування мережею Інтернет – 685 грн., у ДУ «Хмельницький слідчий ізолятор» телефонні розмови на місяць – 863,3 грн., Інтернет – 407,5 грн. Пропонуємо для Вінницької установи виконання покарань №1 встановити вартість користування телефоном на місяць у сумі 700 грн., мережею Інтернет – 600 грн.

ДУ «Київський слідчий ізолятор»	15 хвилин розмови – 10 грн 15 хвилин Інтернету – 16 грн	Телефонні розмови на місяць – 344 грн Інтернет на місяць (планшет) – 575 грн
ДУ «Львівська установа виконання покарань (№19)	15 хвилин розмови – 17,5 грн 15 хвилин Інтернету – 32,5 грн	Телефонні розмови на місяць – 1070,6 грн Інтернет на місяць (планшет) – 282,6 грн
ДУ «Харківський слідчий ізолятор»	15 хвилин розмови – 14,63 грн 15 хвилин Інтернету – 6,9 грн	Телефонні розмови на місяць – 487,52 грн Інтернет на місяць (планшет) – 228,6 грн
ДУ «Житомирська установа виконання покарань (№8)	15 хвилин розмови – 4 грн 15 хвилин Інтернету – 4 грн	Телефонні розмови на місяць – 690 грн Інтернет на місяць (планшет) – 685 грн
ДУ «Хмельницький слідчий ізолятор»	15 хвилин розмови – 7 грн 15 хвилин Інтернету – 3,3 грн	Телефонні розмови на місяць – 863,3 грн Інтернет на місяць (планшет) – 407,5 грн
ДУ «Одеський слідчий ізолятор»	15 хвилин розмови – 9,11 грн 15 хвилин Інтернету – 7 грн	Телефонні розмови на місяць – 662,4 грн Інтернет на місяць (планшет) – 508,8 грн
ДУ «Черкаський слідчий ізолятор»	15 хвилин розмови – 4,1 грн 15 хвилин Інтернету – 3,71 грн	Телефонні розмови на місяць – 532,14 грн Інтернет на місяць (планшет) – 481,58 грн

Рисунок 3.1 - Тарифи на користування телефоном та мережею Інтернет державних установ виконання покарань, слідчих ізоляторів в Україні [15]

4. Для виявлення непорозумінь та запобігання конфліктів, які виникають між засудженими та працівниками установи, а також скарг з приводу того як дотримуються права ув'язнених, пропонуємо встановити скриньки для скарг, які будуть доступними для скаржників у відповідних місцях. За умови що їх можуть відкривати тільки відповідальні особи для забезпечення конфіденційності та виправлення питань які виникатимуть.

5. Заходи безпеки. КЗК регулярно критикує надмірні заходи безпеки, які застосовуються до засуджених. Наприклад, неприпустимими вважаються такі практики:

- застосування наручників щоразу під час виведення поза межі камери, якщо таке застосування не обґрунтовується індивідуальними ризиками;
- повертання лицем до стіни під час входу до камери персоналу чи інших осіб;
- спілкування через віконце у дверях камери;
- тримання у спеціально обладнаній «клітці» під час спілкування з персоналом або адвокатами;
- медичний огляд або ін'єкції ліків крізь ґрати, застосування наручників під час надання стоматологічної допомоги.

Ці заходи є несумісними з концепцією динамічної безпеки, яка базується на позитивних відносинах між персоналом та засудженими. «Динамічна безпека - це розвиток співробітниками позитивних стосунків із в'язнями на засадах твердості та справедливості, у поєднанні з розумінням їхньої особистої ситуації та будь-яким ризиком, з яким зіштовхується кожен окремий в'язень, а також із забезпеченням конструктивної діяльності».

Рекомендуємо, щоб пенітенціарні співробітники Вінницької установи виконання покарань №1, які працюють у прямому контакті зі в'язнями, не носили спецзасоби (такі як гумові кийки, наручники та балончики, споряджені сльозогінним газом) відкрито перед в'язнями. Таке носіння перешкоджає встановленню нормальних відносин між персоналом та в'язнями.

б. Охорона здоров'я. Потрібно посилити професійний контроль з боку зовнішніх органів з метою визначення: якості медичного обслуговування, стану протиепідемічної та лікувально-діагностичної роботи. З боку адміністрації контролювати ведення медичної документації, оскільки було виявлено що до карти пацієнта не додаються довідки про тілесні ушкодження та підтверджуючі фото.

3.2. Досвід зарубіжних країн щодо вдосконалення забезпечення дотримання прав засуджених та впровадження його в Україні

Головне завдання пенітенціарної реформи полягає у забезпеченні гармонізації суспільних відносин, оновленні національного законодавства умов функціонування відповідно до Європейських і світових стандартів.

Україна послідовно та цілеспрямовано виконує свої зобов'язання у сфері реформування пенітенціарної системи з метою максимального наближення умов тримання засуджених до міжнародних стандартів і правил поводження із засудженими. Останніми роками, у зв'язку зі значним зростанням рівня злочинності, у зарубіжних країнах світу все більше уваги привертають проблеми покарання у виді позбавлення волі.

Перед законодавством постає важливе і водночас складне завдання – удосконалення чинного законодавства для забезпечення ефективної діяльності органів і УВП й приведення умов тримання засуджених у відповідність із міжнародними стандартами та правилами.

Цікавою є практика дотримання прав засуджених у Норвегії, Швеції, Польщі, Швейцарії, Франції, Німеччині, Канаді та Ірландії. У Норвегії нараховується близько 50 тюрем. У найменшій відбуває покарання 16 осіб, у найбільшій, що розташована у столиці Норвегії – Осло, утримується близько 400 осіб.

Пенітенціарна політика Норвегії спрямована на те, щоб установа виконання покарань не була схожа на установу де тільки відбувають покарання. У 2010 р. у Норвегії розпочала свою діяльність закрита чоловіча тюрма Halden Fengsel на 200 місць, яку іноземні фахівці, зокрема, американські, порівнюють із п'ятизірковим готелем. Ця установа, за версією журналу *Forbes*, у 2011 році визнана однією з кращих у світі.

Її огорожа побудована таким чином, що за деревами з вікон камер її не було видно. В'язниця розташована на 30 га в сосновому лісі і розрахована на одноразове перебування 252 ув'язнених, стандартна камера – це кімната площею 12 м², обладнана сучасними меблями, телевізором і душовою кімнатою. Приміщення установи прикрашені творами мистецтва, на придбання яких було витрачено майже 1 млн доларів. На території в'язниці розташований культурний центр для можливості розвитку ув'язнених, а саме: зимовий сад, бібліотека, кімната для творчості, окремі будиночки для тривалих побачень із родичами, студія звукозапису, спортивний центр з досить великим залом для занять, виробничі майстерні та медичний центр.

Після проведення реформи покарання засуджені обмежені лише в праві на свободу. Усіма іншими правами засуджені користуються в повному обсязі, в тому числі і виборчими. Варто зауважити, що режим в'язниці в Хальдене передбачає вільне переміщення ув'язнених.

Особлива увага приділяється взаємовідносинам ув'язнених та персоналу установи, а саме - з одним ув'язненим завжди працює як мінімум один «куратор». Наприклад, у Бредтвейстській тюрмі для жінок, де утримуються 64 засуджених, працює 84 співробітники виправної служби. Ефективність такого підходу забезпечується завдяки чисельності працівників установи. Що стосується харчування в'язнів, то тут воно здійснюється за принципом «шведського столу».

В загальному кримінальний кодекс Норвегії передбачає термін покарання максимально на 21 рік, але для більш небезпечних злочинців передбачене «необмежене утримання». Проте, коли спливає 10 років відбування такого

покарання, ув'язнений проходить комплексне медичне та соціальне обстеження для того щоб визначити наскільки він є ще небезпечним. Якщо ступінь небезпечності особи не зменшився, то така комісія призначається для засудженого щороку.

Норвезькі установи виконання покарань доволі переймаються за свою репутацію, тому для того аби уникнути погіршення умов через перенаселення, створюється черга із засуджених, аби відбутися покарання у цих установах. До прикладу, у 2007 році черга сягала 2 800 осіб. При цьому, щороку 8-10 осіб навмисно уникають відбування покарання.

Досить поширеною для пенітенціарної системи Норвегії є практика надання відпусток ув'язненим. Умовою їх отримання є перебування у в'язниці протягом 4 місяців і відбуття 1/3 покарання. Засуджені мають право на щотижневе побачення протягом однієї години. За побачення не платять ні засуджені, ні родичі. Але перебування в установі в цій країні не виключає лікування від алкоголізму та наркоманії, суспільно корисної праці, навчання, участі у тренінгах та різноманітних програмах, що проводяться з метою підготовки до звільнення та швидкої соціальної адаптації. Варто додати, що незалежно від працевзятості усі засуджені щодня отримують близько 60 крон.

Рівень рецидивної злочинності в Норвегії один із найнижчих в світі. Так, після застосування всіх соціальних та поліцейських заходів продовжують красти 33% засуджених, 36% осіб, хворих на наркотичну залежність, повертаються до збуту наркотичних речовин, 18% гвалтівників продовжують свою злочинну діяльність, 12% грабіжників – до грабежів та 3% потрапляють у дорожньо-транспортні пригоди.

Дуже цікавий підхід до розподілу засуджених застосовується в установах виконання покарань Швеції. Існує спеціальна комісія, в єдиному на всю країну центрі розподілу засуджених, яка функціонує при одній із великих установ, задля обрання поміщення засуджених у тюрму з відповідним рівнем безпеки або у відповідне відділення в'язниці. З засудженими проводиться співбесіда, вони проходять спеціальне тестування за тестом HSG – 20, а потім визначається вид

установи в якій вони відбуватимуть покарання. У процесі розподілу одразу визначається строк, після відбуття якого засудженому можуть змінити умови тримання шляхом переводу в установу більш відкритого типу.

Засуджений, який відбуває покарання в шведській в'язниці, має дуже комфортабельні умови порівняно з тими, хто відбуває покарання в кримінально-виконавчих установах України. Наприклад, у Швеції для кожного передбачена окрема мебльована кімната з туалетом та умивальником. Лише у разі розміщення ув'язнених у тюрмах старого зразку можуть траплятися випадки розміщення по двоє. Щодо побачень, то єдиними підставами відмови адміністрації є загроза стану безпеки чи можливість завдання шкоди родичам засудженого. Також вони мають широкий спектр варіантів проведення свого дозвілля, їм надається можливість грати в більярд, карти, проводити час у бібліотеці або перед телевізором. у коридорі є телефон, що не обмежує їх у можливості здійснення телефонних дзвінків, але попередньо адміністрація в'язниці перевіряє список осіб, з якими засуджений бажає зв'язатися. Так само, як і в Норвегії, в тюрмах Швеції надається право отримання відпусток із метою полегшення повернення їх у суспільство.

Головне в розвитку пенітенціарної системи Швеції - щоб в центрі уваги знаходилися не просто безпека засуджених, а, насамперед, їх потреби, оскільки, з одного боку, тюрма має забезпечити виконання рішення суду, які визначають строки перебування за ґратами, з іншого – через деякий час засуджені знову опиняться на волі. Характерною особливістю в'язниць Швеції є відсутність воєнізованих формувань для заспокоєння засуджених, а співробітники установ виконання покарань є звичайними цивільними працівниками.

У в'язницях Швеції для засуджених які порушують дисципліну не передбачені штрафні приміщення, а застосовуються лише два види стягнень: незарахування певного періоду відбування покарання у в'язниці (зазвичай до 10 діб) у загальний строк покарання або попередження. Навіть за втечу передбачено лише дисциплінарну відповідальність, оскільки вважається, що людина має природний потяг до свободи, за який недоцільно суворо карати.

Що стосується законодавства Швеції, яке регулює систему виконання покарань, то у них відсутній національний кримінально-виконавчий кодекс. Усі пов'язані з цим питання регулюються міжнародними актами та двома останніми главами кримінального кодексу, які присвячені процесуальним та кримінально-виконавчим питанням. До міжнародних актів можна віднести, наприклад, Європейські тюремні правила, прийняті у 1987 році, які набули широкого міжнародного визнання як фактичний кодекс практичної діяльності з управління пенітенціарними установами. Вони зумовлюють прогресивне та ефективне функціонування сучасних пенітенціарних систем.

Проаналізувавши досвід Норвегії та Швеції щодо діяльності у сфері створення умов утримання засуджених варто звернути увагу на їхні умови виконання покарань, які проявляються в: проведенні педагогічної і психологічної роботи із засудженими, використанні ефективних методів і заходів впливу на них, дотриманні санітарно-гігієнічних стандартів, організації активного дозвілля, що найбільш сприятиме їх швидкому виправленню та ресоціалізації.

Нещодавно заступниця Міністра юстиції Олена Висоцька з робочим візитом відвідала Польщу з метою обміну досвідом та ознайомлення з функціонуванням пенітенціарних установ цієї країни. Сторони обмінялись досвідом щодо особливостей функціонування пенітенціарних систем обох країн, включаючи роботу ув'язнених та застосування альтернативних позбавленню волі видів покарання, а також ефективності соціальної реабілітації засуджених.

У Польщі на сьогодні функціонує найсучасніша в Європі система електронного спостереження, яка заощаджує кошти платників податків та забезпечує безпеку засуджених. Більше семи тисяч засуджених перебувають поза межами в'язниць на електронному моніторингу – це майже 10% від усіх засуджених, і це найвищий відсоток у світі. Застосування електронного моніторингу у 5 разів дешевше ніж ув'язнення.

У слідчому ізоляторі, що знаходиться у місті Радом є загальне лікарняне відділення та відділення, які лікують засуджених з алкогольною залежністю та

іншими розладами поведінки. Загалом в Польщі близько десяти тисяч засуджених за рік проходять лікування.

У польській пенітенціарній системі функціонує 4 лікарні для засуджених з алкогольною залежністю, 17 відділень для засуджених з наркотичною залежністю, 23 відділення для засуджених з психічними розладами. В установах виконання покарань Польщі всі камери обладнані відеоспостереженням, яке слідує за засудженими в усіх кутках камери, включаючи санітарну зону за винятком інтимних зон засудженого, які закриті чорним квадратом за допомогою програмного забезпечення.

Важливим у сенсі удосконалення правових засад процесу забезпечення виконання покарання у виді позбавлення волі на певний строк в Україні є, на нашу думку, і суспільно-правова практика з цих питань, що склалась у Польщі. Тривалість побачення становить шістдесят хвилин, відмінність у частоті надання побачень залежить від типу установи: у найвищому рівні безпеки дозволено два візити на місяць, у середньому – три, а в низькому – візити здійснюються без обмежень. Але обов'язковою вимогою є те, що усі візити відбуваються під наглядом. Водночас у Польщі існує також практика надання сімейних побачень без нагляду.

На нашу думку, цікавою для перейняття досвіду є система виконання покарання Швейцарії. Зокрема, у цій країні існує 114 установ, на які покладено функцію кримінальних покарань та заходів правового характеру. У Швейцарії функціонує два типи установ виконання покарань: закриті та відкриті. У закритих засуджені розміщуються або в закритих в'язницях або ж закритому секторі відкритої, але за умови, коли існує ризик вчинення ними втечі або повторного правопорушення. До відкритих в'язниць особа направляється, якщо немає підстав для побоювань, що правопорушник вчинить втечу або новий злочин. Переведення засудженого до виправних установ іншого типу установи можливо лише у виняткових випадках, якщо інша в'язниця має можливості для максимального задоволення освітніх і професійних потреб засудженого; якщо засуджений має родинні та соціальні зв'язки не за місцем засудження, а в іншій

установі. У таких випадках з бюджету за місцем засудження особи здійснюється повна оплата вартості його утримання в місцях позбавлення волі.

Також чимало позитивних аспектів щодо процесу забезпечення виконання покарання є у Франції. Відбування покарання в установах Франції здійснюється за Оборнською системою із застосуванням прогресивних умов відбування, тобто від більш суворих до менш суворих. Зокрема, після прибуття до в'язниці засуджені повинні відбути визначений строк в одиночному ув'язненні, як правило, не більше ніж 45 днів. Після цього до них застосовується прогресивна система відбування покарання, що складається з таких етапів: одиночне ув'язнення, що поширюється на всіх засуджених; виправні засуджені – ночують в одиночних камерах, а вдень групами працюють у майстернях; напіввільний режим з правом засудженого працювати за межами тюрми та відвідувати родичів; умовне звільнення.

На відміну від кримінально-виконавчої системи України, пенітенціарній системі Німеччини віднедавна властивий такий інститут зарубіжного пенітенціарного права, як «приватна тюрма». Зокрема, у 2005 р. компанія «Segso Group» виграла тендер й уклала п'ятирічний контракт з Міністерством юстиції Гессену (одна із земель Німеччини) на предмет здійснення управління Гессенською тюремною службою. Це був перший у Німеччині контракт у сфері приватизації тюрем. Компанія «Segso Group» відповідає за забезпечення медичної, психологічної й освітньої сфер діяльності, а також за технічне обслуговування будівель тюрми з кількістю 502 засуджених чоловіків.

Водночас у Канаді функціонує три типи приватних установ виконання покарань. Найбільш поширеним типом є установи, які перебувають у власності та керуванні відповідної приватної організації. За такої системи функціонування виправних установ уряд сплачує приватній організації за її послуги, як правило, за кожен день утримання засудженого. Другим типом приватних виправних установ є установи, що перебувають у власності уряду, проте управляються приватною організацією на підставі укладеного контракту. За цієї системи оплата також здійснюється щоденно за кожного засудженого. Контракти,

укладені в межах цього типу, також передбачають систему фінансових наступних гарантій: якщо кількість засуджених зменшується нижче встановленого рівня, приватній установі гарантується виплата визначеної грошової суми. Третім типом приватних установ є установи, побудовані приватними організаціями, управління якими здійснює уряд. У цьому випадку приватна організація здійснює будівництво установи та фінансує її, а потім має можливість здати установу в оренду уряду на певну кількість років.

Важливим є позитивний зарубіжний досвід з досліджуваної проблематики й інших країн. Так, досліджуючи зарубіжний досвід виконання покарань в Ірландії, фахівці зазначають, що Ірландську прогресивну систему можна було б застосувати в українських виправних колоніях. Зокрема, марочну систему, яка полягає в тому, що засуджений носить на правому і лівому рукаві верхнього одягу реєстраційну та контрольну марки (нашивки). На реєстраційну марку наноситься вид покарання у виді літери, номер засудженого і строк покарання. Ця марка слугує знаком відмінної, доброї або опосередкованої поведінки. Щомісяця на ній зображується кількість балів, яку засуджений отримав протягом місяця.

Наразі Україна продовжує свій шлях реформування пенітенціарної системи. Європейські країни вже декілька років тому пройшли його. Тож, вони мають досвід яким можуть поділитись із нами, а «нам» є у кого перейняти досвід. Розширення переліку прав і свобод ув'язнених сприятиме їх виправленню та кращій соціальній адаптації, а також покращить умови їх утримання та правове становище.

Таким чином, проведений аналіз щодо процесу забезпечення дотримання прав засуджених за кордоном свідчить про те що чинне кримінально-виконавче законодавство України є потребує видозмін за кращими світовими країнами-практиками.

ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ

Сфера застосування кримінальних покарань завжди була і залишається однією з найбільш вразливих у житті суспільства та державної політики. І це не дивно, оскільки основним змістом покарання є застосування примусу і правообмежень до особи. Саме у цій діяльності ризик зловживань щодо особи, яка зазнала правообмежень, а отже позбавилася певної міри захисту, є дуже високим. На це завжди звертають увагу представники державних і громадських організацій як в Україні, так і з числа міжнародних недержавних інституцій.

В результаті проведеного аналізу щодо забезпечення дотримання прав і свобод у Вінницькій установі виконання покарань №1 можна сформулювати наступні висновки:

1. У першому розділі кваліфікаційної роботи було визначено стан наукового та правового дослідження забезпечення процесу дотримання прав громадян в установах виконання покарань в Україні.

Досліджено, що від початку незалежності України було розроблено та прийнято низку нормативно-правових актів, спрямованих на забезпечення прав осіб, засуджених до позбавлення волі, ефективну реалізацію державної політики у сфері охорони та захисту прав засуджених в Україні. Однак в умовах активного реформування національного законодавства в цій сфері та його адаптації до загальноєвропейських стандартів широким є комплекс питань, які потребують ґрунтовного вдосконалення на законодавчому рівні. Це стосується розроблення та нормативного закріплення форм і методів адміністративно-правового забезпечення прав засуджених до позбавлення волі, визначення нових організаційних засобів адміністративно-правового забезпечення прав громадян, засуджених до позбавлення волі, взаємодії між суб'єктами забезпечення прав громадян, засуджених до позбавлення волі, встановлення правових гарантій законності, закріплення нових критеріїв оцінювання ефективності забезпечення

прав громадян, засуджених до позбавлення волі, дисципліни та внутрішнього порядку в органах та установах виконання покарань.

2. У другому розділі досліджено спосіб дотримання прав і свобод людини у Вінницькій установі виконання покарань №1.

3. Охарактеризовано правові засади діяльності досліджуваної установи.

4. Визначено організаційно-функціональну характеристику Вінницької установи виконання покарань №1.

5. Здійснено аналіз фінансової діяльності Вінницької установи виконання покарань №1 за 2019-2020рр. За результатами проведеного аналізу бачимо як збільшується обсяг наявного у розпорядженні майна. Доходи зростають більш швидко, ніж активи – це вказує на підвищення ефективності управління обмеженим обсягом доступних ресурсів, а також збільшується сума наявних джерел фінансування для залучення активів, що зумовило зростанням власного капіталу і зобов'язань.

6. Запропоновано шляхи удосконалення процесу забезпечення дотримання прав і свобод людини у державній установі «Вінницька установа виконання покарань (№1), а саме:

- удосконалити житлові умови засуджених осіб які відбувають покарання;
- рекомендовано збільшити кількість персоналу;
- пропозиція щодо розширення контактів з зовнішнім світом осіб які відбувають покарання (встановити нову послугу для ув'язнених – платні телефонні розмови та користування мережею Інтернет (з обмеженням контенту);
- пропонуємо встановити скриньки для скарг;
- зменшити заходи безпеки задля встановлення нормальних відносин між персоналом та в'язнями;

- вжити міри що стосуються здоров'я засуджених (посилити професійний контроль з боку зовнішніх органів з метою визначення: якості медичного обслуговування, стану протиепідемічної та лікувально-діагностичної роботи. З боку адміністрації контролювати ведення медичної документації, оскільки було

виявлено що до карти пацієнта не додаються довідки про тілесні ушкодження та підтверджуючі фото).

7. Проаналізовано досвід таких зарубіжних країн як Норвегії, Швеції, Польщі, Швейцарії, Франції, Німеччині, Канаді та Ірландії. Маємо надію, що найближчим часом позитивна практика названих країн якнайкраще вплине на дотримання прав засуджених осіб в українських установах виконання покарань.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Автухов К. А. Кримінально-виконавче право: навч. посіб. / за заг. ред. А. Х. Степанюка. Харків: Право, 2014. 158 с.
2. Аналіз виконання рекомендацій щодо пенітенціарної системи наданих Україні Європейським комітетом з запобігання катуванням з 1998 року. Європейський Союз та Рада Європи працюють разом для підтримки в'язничної реформи в Україні. 2020. 83 с. URL: <https://rm.coe.int/cptrecommendations-implementation/16809e82be>.
3. Барабаш О. Четверте покоління прав людини: загальнотеоретична характеристика. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія: юридичні науки.* 2016. № 837, С. 213-217.
4. Богатирьов І. Г., Пузирьов М. С., Шкута О. О. Доктрина пенітенціарного права України: монографія. Київ: ВД «Дакор», 2017. 236 с.
5. Богатирьов І. Г., Шкута О.О. Теорія дослідження пенітенціарної системи України крізь призму науки кримінально-виконавчого права. *Публічне право* : наук.-практ. юрид. журнал. 2016. № 2 (22). С. 189-195.
6. Василюк І.М. Право засуджених до позбавлення волі на гуманне ставлення та повагу їх людської гідності: дис. канд. юрид. наук. Запоріжжя, 2017. 233 с.
7. Висновок Головного науково-експертного управління апарату Верховної Ради України щодо проекту «Про пенітенціарну систему». URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=62965
8. Глава держави затвердив склад Консультативної ради з питань забезпечення прав і свобод захисників України URL: <https://www.president.gov.ua/news/glava-derzhavi-zatverdiv-sklad-konsultativnoyi-radi-z-pitan-67901>
9. Глушков В. О., Козакова І. В. Перспективи запровадження умовно-дострокового звільнення для осіб, засуджених до довічного позбавлення волі, в

кримінальному праві України. *Держава та регіони. Серія: Право*, 2017 р. № 2 (48). С. 35–40.

10. Григорян І.Р. До питання про правовий статус засуджених до позбавлення волі. *Право. Кримінальне право і кримінологія*. URL: http://www.rusnauka.com/8._NPE_2007/Pravo/21070.doc.htm

11. Державна кримінально-виконавча служба України. Офіційний сайт Міністерства юстиції України. URL: <https://minjust.gov.ua/dkvs/about/functional>. <https://kvs.gov.ua/about-service/structure>.

12. Дирів А.Б. Децентралізація влади та реформування місцевого самоврядування як етап формування нової ефективної системи управління. Проблеми розвитку публічного управління в Україні. Матер. наук.-практ. конф. за між нар. уч. до 100-річчя запровадження державної служби України. Львів : ЛРІДУ НАДУ. 2018. С. 39-41.

13. Дубчак Л.М. Державна політика України у сфері захисту прав людини в умовах подолання відкритої зовнішньої агресії. *Публічне управління і адміністрування в Україні*. №1. 2019. С. 60-64

14. Загальна характеристика Державної кримінально-виконавчої служби України (станом на 01.03.2021). URL: <https://kvs.gov.ua/wp-content/uploads/2021/03/%D0%97%D0%B0%D0%B3%D0%B0%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D0%B0-%D1%85%D0%B0%D1%80%D0%B0%D0%BA%D1%82%D0%B5%D1%80%D0%B8%D1%81%D1%82%D0%B8%D0%BA%D0%B0-01.03.2021.pdf>

15. Закон і обов'язок. URL: https://kvs.gov.ua/wp-content/uploads/2021/10/ZIO_18-2021compressed_2.pdf

16. Зливко С. В. Адміністративно-правове забезпечення діяльності керівників органів і установ виконання покарань в Україні : автореф. дис. ... докт. юрид. наук. Ірпінь, 2019. 39 с.

17. Каракулов І. Аналіз реформування пенітенціарної системи України в умовах євроінтеграції. *Менеджмент XXI століття: сучасні моделі, стратегії*,

технології. Вінниця: Центр підготовки наукових та навчально-методичних видань ВТЕІ КНТЕУ, 2021. Ч. 1. 559-564с.

18. Каракулов І. Роль державної політики у сфері забезпечення прав і свобод людини. *Вісник студентського наукового товариства «ВАТРА» Вінницького торговельно-економічного інституту КНТЕУ*. Вінниця: Редакційно-видавничий відділ ВТЕІ КНТЕУ, 2021. Вип.119. 108-116 С.

19. Карелін В. В. Правове регулювання застосування заходів заохочення та заходів стягнень в процесі відбування покарання у виді позбавлення волі: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Харків: НДІ вивчення проблем злочинності імені академіка В. В. Сташиса, 2014. 20 с.

20. Кернякевич-Танасійчук Ю. В. Кримінально-виконавча політика України: дис. ... д-ра юрид. наук. Київ: Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2019. 514 с.

21. Коаліція громадських правозахисних організацій проти катувань. Моніторинговий візит до Вінницької установи виконання покарань № 1 URL: <https://pk.khpg.org/index.php?id=1627367458>

22. Конопельський Я. В. Система установ та органів виконання кримінальних покарань у період 1917–1934 рр. *Право і суспільство*. 2017. № 5. С. 76–84.

23. Конституція України: офіц. текст. Київ : КМ, 2013 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>

24. Краснокутський О.В. Основні напрями реформування правового статусу засудженого до позбавлення волі в світі міжнародних механізмів забезпечення прав засуджених. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. 2018. Вип. 4. С. 67–71

25. Кримінальна субкультура: поняття, суспільна небезпека, форми та засоби впливу на правопорядок в установах виконання покарань: навч. посіб. /В. В. Василевич, А. В. Савченко, З. В. Журавська, М. М. Яцишин та ін.; за заг.ред. О. Г. Колба, О. М. Литвинова. Київ: Ін-т обдарованої дитини, 2015. 146 с.

26. Кримінально-виконавче право України. Загальна та Особлива частини: навч. посіб. / О. М. Джужа та ін.; за заг. ред. О. М. Джужи. 2-ге вид., перероб. та допов. Київ: Юрінком Інтер, 2002. 448 с.
27. Кримінально-виконавче право України: підручник: у 2 т. Т. І. /А. А. Музика, В. Я. Конопельський, Є. О. Письменський та ін.; за заг. ред.Є. Ю. Бараша. Київ: Нац. акад. внутр. справ, ФОП Кандиба Т. П., 2018. 364 с.
28. Легенький А.М. Адміністративно-правова характеристика євроінтеграційних засад реформування пенітенціарної системи України. *Інтернаука. Серія: «Юридичні науки»*. 2020. № 2 (24), С. 7-14. URL: <https://doi.org/10.25313/2520-2308-2020-2-5653>.
29. Легенький А.М. Реформування пенітенціарної системи України в умовах євроінтеграції як адміністративно-правова наукова проблема. *Наука і правоохорона*. 2019. № 1. С. 114-123.
30. Національні та міжнародні механізми захисту прав людини: *тези доп. Всеукр. круглого столу* (м. Харків, 20 квіт. 2016 р.) / МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2016. 216 с.
31. Ніколіна І.І. Державне управління системою пенсійного забезпечення в контексті сталого розвитку: закордонний досвід. Соціально-політичні, економічні та гуманітарні виміри європейської інтеграції України: зб. наук. пр. IX Міжнар. наук.-практ. конф., м. Вінниця, 14-16 вересн. 2021 р. Вінниця, 2021. Ч. 1. С.199-213. URL: <http://vtei.com.ua/doc/2021/1416092021/1.pdf>. (дата звернення: 25.09.2021)
32. Ніколіна І.І. Управління соціальною сферою регіону: монографія. Вінниця: ВТЕІ КНТЕУ, 2015. 208 с.
33. Павлов В. Г. Кримінально-виконавчі засади забезпечення персоналом державної пенітенціарної служби України виконання покарань у виді позбавлення волі: дис. ... канд. юрид. наук. Запоріжжя, 2015. 255 с. URL: http://virtuni.education.zp.ua/info_cpu/sites/default/files/diss_Pavlova.pdf.

34. Пильгун Н.В., Хомченко О.В. Проблеми реалізації прав людини та громадянина в сучасній Україні. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: Юридичні науки*, 2016. № 2 (1). С. 22-25.

35. Почанська О. С. Особливості правового регулювання права на працю громадян, засуджених до позбавлення волі в Україні. *Європейські перспективи*. 2018. № 2. С. 45–50

36. Права людини в пенітенціарній системі. URL: <https://helsinki.org.ua/prava-lyudyny-u-penitentsiarnij-systemi-2017/>

37. Про Державну кримінально-виконавчу службу України: Закон України від 23.06.2005 № 2713-IV URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2713-15#Text>

38. Про затвердження Порядку визначення засудженим виду установи виконання покарань, направлення для відбування покарання засуджених до позбавлення волі на певний строк, довічного позбавлення волі, арешту, обмеження волі та їх переведення, Положення про центральну та міжрегіональну комісії з питань визначення засудженим до позбавлення волі виду установи виконання покарань, місця відбування покарання особам, засудженим до позбавлення волі на певний строк, довічного позбавлення волі, арешту та обмеження волі, їх направлення і переведення для відбування покарання: Наказ Міністерства юстиції України від 27 лютого 2017 року № 680/5 / Міністерство юстиції України. *Офіційний вісник Верховної Ради України*. 2017. № 680/5.

39. Про Кримінально-виконавчий кодекс України: Закон України від 11.07.2003 р. № 1129-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1129-15>
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1129-15#Text>

40. Про схвалення Концепції реформування (розвитку) пенітенціарної системи України: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 13.09.2017 р. № 654-р URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/654-2017-%D1%80#Text>

41. Пузирьов М. С. Поняття індивідуалізації виконання покарання у виді позбавлення волі на певний строк. *Вісник Запорізького національного університету. Юридичні науки*. 2018. № 2. С. 169–174.

42. Пушкар П.В. Заборона катувань та інші форми жорстокого поводження чи покарання: застосування практики Європейського суду з прав людини. URL: http://www.aau.edu.ua/static/pdf/hr_ppushkar_art3.pdf

43. Реалізація принципу диференціації та індивідуалізації виконання покарань у кримінально-виконавчій діяльності України: навч. посіб. / О. Г. Колб, О. М. Джужа, В. Я. Конопельський, А. В. Савченко, І. О. Колб, З. В. Журавська, Л. М. Горбач, С. Ю. Чередніченко; за заг. ред. О. Г. Колба та О. М. Джужи. Київ: Кондор-Видавництво, 2016. 336 с.

44. Реформування пенітенціарної системи України. Офіційний веб-портал Кабінету Міністрів України URL: <https://www.kmu.gov.ua/diyalnist/reformi/verhovenstvo-prava-ta-borotba-z-korupciyeyu/reformuvannya-sistemi-probaciyi-ta-resocializaciya>

45. Скрипнюк О.В. Забезпечення прав людини - головна мета державного управління. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. №5 (55). 2006. С. 59-69.

46. Степанюк А. Х. Актуальні проблеми виконання покарань (сутність та принципи кримінально-виконавчої діяльності: теоретико-правове дослідження): дис. ... д-ра юрид. наук. Харків, 2002. 393 с.

47. Тихий В.П. Безпека людини: поняття, правове забезпечення, значення, види. *Вісник Національної академії правових наук України*, 2016, № 2. С. 31-46.

48. Фулей Т., Федорович І. Порадник із запобігання та протидії дискримінації. ПП "Видавництво "ФЕНІКС". 2017. 390 с.

49. Хавронюк М. І. Законодавство України проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження і покарання. Науково-практичний коментар. 2018. 320 с.

50. Шишка Р., Шишка О. Механізм правового регулювання цивільних правовідносин. Про українське право за ред. проф. І. Безклубого. Київ, 2013. Число VI-VII. 367 с.

51. Шкута О. О. Теоретико-правовий аналіз поняття "пенітенціарна система". *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Юриспруденція*. 2017. Вип. 30(2). С. 56-59.

ДОДАТКИ